

SVEUČILIŠTE U RIJECI
POMORSKI FAKULTET U RIJECI

IVANA JURIĆ

**DUŽOBALNA KRUŽNA PUTOVANJA U FUNKCIJI
RAZVOJA POMORSKOG GOSPODARSTVA**

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2014

SVEUČILIŠTE U RIJECI
POMORSKI FAKULTET U RIJECI

**DUŽOBALNA KRUŽNA PUTOVANJA U FUNKCIJI
RAZVOJA POMORSKOG GOSPODARSTVA**

**COASTAL CRUISING IN THE DEVELOPMENT OF
MARINE ECONOMY**

DIPLOMSKI RAD

Kolegij: Brodarski i lučki menadžment

Mentor: dr.sc. Blanka Kesić

Studentica: Ivana Jurić

Studijski program: Tehnologija i organizacija prometa

JMBAG: 0112039068

Rijeka, rujan 2014

Studentica: Jurić Ivana

Studijski program: Tehnologija i organizacija prometa

JMBAG: 0112039068

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad s naslovom DUŽOBALNA KRUŽNA PUTOVANJA U FUNKCIJI RAZVOJA POMORSKOG GOSPODARSTVA izradila samostalno pod mentorstvom prof. dr. sc. Kesić Blanke .

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkog rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju diplomskog rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u diplomskom radu na uobičajen, standardan način citirala sam i povezala s fusnotama i korištenim bibliografskim jedinicama. Rad je pisan u duhu hrvatskoga jezika.

Suglasna sam s objavom diplomskog rada na službenim stranicama.

Studentica

Jurić Ivana

SAŽETAK

Kružna putovanja su najdinamičniji dio turističkog gospodarstva. Posljednjih godina potražnja za kružnim putovanjima sve je veća, vodeće kruzinge kompanije kontinuirano traže nova tržišta koja bi uvrstila u svoje ponude, a Hrvatska postaje jedna od nezaobilaznih kruzinge destinacija. Prilikom otkrivanja novih destinacija otvaraju se nova radna mjesta koja pozitivno utječu na gospodarstvo, ali treba paziti da je za razvoj destinacije i gospodarstva potrebno zadovoljiti sve zahtjeve putnika odnosno ponuda destinacije mora biti na vrhuncu.

Ključne riječi: gospodarstvo, kruzinge destinacija, kružna putovanja

SUMMARY

Round trips are the most dynamic part of the tourism economy. In recent years, the demand for cruises is increasing, leading cruise companies continually seek new markets that would be included in the offer and Croatia became one of the most interesting cruise destinations. When discovering new destinations open up jobs that have a positive impact on the economy, it must be remembered that for destination development and the economy need to meet all the demands of passengers and offer destinations must be at its peak.

Keywords: economy, cruise destinations, cruise

SADRŽAJ

SAŽETAK	I
SUMMARY	II
SADRŽAJ.....	IV
1. UVOD.....	1
1.1. PROBLEM PREDMET I OBJEKTI ISTRAŽIVANJA.....	1
1.2. RADNA HIPOTEZA.....	1
1.3. SVRHA I CILJEVI ISTRAŽIVANJA	1
1.4. ZNANSTVENE METODE	1
1.5. STRUKTURA RADA.....	2
2. RAZVOJ KRUŽNIH PUTOVANJA	3
2.1. POVIJESNI RAZVOJ KRUIZING TURIZMA.....	3
2.2. BRODOVI ZA KRUŽNA PUTOVANJA	5
2.3. GEOGRAFSKA PODJELA KRUIZING DESTINACIJA	7
2.4. VODEĆE KRUIZING KOMPANIJE U SVIJETU.....	10
3. TRŽIŠTA KRSTARENJA	Error! Bookmark not defined.
3.1. TRŽIŠTE KRSTARENJA SJEVERNE AMERIKE.....	11
3.1.1. Karibi.....	12
3.1.2. Aljaska.....	13
3.1.3. Sjeveroistočna Amerika.....	14
3.1.4. Zapadna obala Sjeverne Amerike, Mexico i Hawaii.....	15
3.2. TRŽIŠTE KRSTARENJA EUROPE	17
3.2.1. Sredozemlje	22
3.2.2. Sjeverna Europa.....	25
3.3. TRŽIŠTE KRSTARENJA REPUBLIKE HRVATSKE	26
3.3.1. Dubrovnik.....	29
3.3.2. Split.....	31
3.3.3. Zadar.....	34
4. RAZVOJ POMORSKOG GOSPODARSTVA UTJECAJEM KRUŽNIH PUTOVANJA	36
4.1. NEGATIVNI I POZITIVNI UTJECAJI KRUIZING TURIZMA NA GOSPODARSTVO	45
4.2. BUDUĆI RAZVOJ KRUIZING TURIZMA U HRVATSKOJ	47
4.3. BUDUĆNOST KRUIZING TURIZMA.....	51
5. ZAKLJUČAK.....	61

LITERATURA	62
POPIS SLIKA	65
POPIS TABELA	66
POPIS GRAFIKONA.....	67
POPIS SHEMA	67

1. UVOD

1.1. PROBLEM PREDMET I OBJEKTI ISTRAŽIVANJA

Problem istraživanja ovog rada su faktori koji negativno utječu na razvoj pomorskog gospodarstva pojedinih zemalja. Pomorsko gospodarstvo se ne razvija ako nema novih investicija, atraktivnost i ponuda koje privlače turiste, vremenske prilike također su bitan faktor pri odabiru destinacije kao i političko stanje pojedine zemlje.

Predmet istraživanja u radu je razvoj pomorskog gospodarstva utjecajem kružnih putovanja. Analiziraju se pozitivni i negativni utjecaji na svjetski poznate kruzing destinacije, ali i na Hrvatsku koja postaje nezaobilazno tržište kružnih putovanja.

Objekti istraživanja rada su svjetski poznate kruzing destinacije i Hrvatska.

1.2. RADNA HIPOTEZA

Radna hipoteza: Kružna putovanja nemaju stalni izvor prihoda i mogu imati pozitivni i negativni utjecaj na pomorsko gospodarstvo.

1.3. SVRHA I CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Svrha i cilj istraživanja u ovom radu su analize dosadašnjih razvoja pojedinih pomorskih gospodarstva nastali utjecajem kružnih putovanja te će se pokušati dati uvid o razvoju budućih destinacija kružnih putovanja te što je budućnost kruzing turizmu.

1.4. ZNANSTVENE METODE

Prilikom istraživanja i analiziranja znanstvene metode koje su korištenje u ovom radu su sljedeće: metoda analize i sinteze, metoda apstrakcije i konkretizacije, metoda generalizacije i specijalizacije, induktivna i deduktivna metoda, povijesna metoda, komparativna metoda, metoda klasifikacije, metoda deskripcije te Delfi metoda

1.5. STRUKTURA RADA

Rad se sastoji od pet međusobno povezani cjelina.

U prvom djelu, *Uvod*, navedeni su problem, predmet i objekt istraživanja, postavljena je radna hipoteza, svrha i ciljevi istraživanja, znanstvene metode te je na kraju opisana struktura rada.

U drugom djelu pod naslovom, *Razvoj kružnih putovanja*, opisan je povijesni razvoj kruzing turizma te su navedene vodeće kruzing destinacije i kompanije u svijetu.

Naslov trećeg djela u radu je *Tržišta krstarenja*. U tom djelu su prikazane svjetski najposjećenije kruzing destinacije i njihov razvoj pomorskog gospodarstva te razvoj Hrvatske kao kruzing destinacije odnosno planirani projekti koji će Hrvatskoj doprinijeti u njenom razvoju kao destinaciji za kružna putovanja.

Razvoj pomorskog gospodarstva utjecajem kružnih putovanja naslov je četvrtog djela u kojem je prikazana potražnja odnosno zahtjevi putnika, njihove aktivnosti i potrošnja u turističkoj destinaciji, kako kruzing utječe na gospodarstvo te budućnost kruzing turizma.

U posljednjem djelu, *Zaključak*, dana su razmatranja s prethodno navedenom radnom hipotezom.

2. RAZVOJ KRUŽNIH PUTOVANJA

2.1. POVIJESNI RAZVOJ KRUIZING TURIZMA

Turizam je djelatnost koja u svijetu doživljava eksplozivan i ekspanzivan razvoj, a bitan segment koji ga prati je nautički turizam. Nautički turizam je nova pojava kao dio turizma i element pomorstva.

Nautički turizam se može definirati kao *specifični oblik turizma obilježen kretanjem turista plovilima po moru ili rijekama uključujući njihovo pristajanje u lukama i marinama i obuhvaća svu infrastrukturu u lukama i marinama potrebnu za njihov prihvata. Prema prihodima koji se ostvaruju takvim kretanjima, nautički turizam je jedan od unosnijih oblika turizma za turistički receptivnu zemlju*¹.

Pod nautičkim turizmom se podrazumijeva: skup odnosa i pojava koja proističu iz putovanja vodenim tokovima različitim plovilima i boravaka turista na određenim mjestima duž plovnih tokova. Nautički turizam je složen i podrazumijeva više oblika organiziranog i samoorganiziranog turizma koji za sadržaj boravka imaju vožnju manjim ili većim plovilima i zadržavanje na obalama u sportsko rekreativne svrhe². Definiranje nautičkog turizma nije jednoznačno u svim zemljama i područjima, a nije niti konačno. Nautički turizam je gospodarska djelatnost za koju je prostor bitan preduvjet za poslovanje i razvoj. Luke nautičkog turizma su otvoreni, dinamički i složeni sustav koji se ubrzano razvija, zbog čega je razvoj takvog sustava potrebno kontinuirano pratiti i istraživati³. Posebno aktivan i ekonomski isplativ oblik pomorskog prijevoza i turizma jesu kružna putovanja⁴.

Kružna putovanja u svijetu pojavila su se relativno kasno s obzirom na druge vrste turizma. Brod za kružna putovanja je zapravo plutajući hotel koji prevozi putnike s jednog mjesta na drugo, odnosno od luke do luke. Zbog raznolike ponude na brodu smatraju se

¹ http://hr.wikipedia.org/wiki/Nauti%C4%8Dki_turizam (12.04.2014.)

² Prof. dr. Dragica Tomka, Osnove turizma, Fakultet za sport i turizam, Novi Sad, 2006, str. 95

³ doc. dr.sc. Mirjana Kovačić, prof. dr.sc. Čedomir Dundović, Planiranje i projektiranje luka nautičkog turizma, Pomorski fakultet u Rijeci, 2012.. str. 17

⁴ dr.sc. Blanka Kesić, Alen Jugović, Menadžment pomorskoputničkih luka, Pomorski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2006., str. 31

primarnom destinacijom boravka turista, a usputna odredišta smatraju se sekundarnim. Putnici na takvim brodovima su posjetioci koji posjećuju usputna odredišta, čak i ako brod boravi u luci više dana, ako se noćenje ostvaruje na brodu.

Za kompaniju Home Lines izgrađen je prvi brod, Oceanic, isključivo za kružna putovanja koji je porinut u more 1965. godine te kroničari tu godinu smatraju početkom modernog kruzinga. Brod je izgrađen u Italiji, Monfalcone, 1962. godine, ali je za kompaniju Home Lines dostavljen tek 1965. godine. Oceanic idućih dvadeset godina uspješno posluje sa konstantnom popunjenošću kapaciteta od 95% za godinu unaprijed. Drugi kroničari, pak, navode datum 19.12.1966. kao početak kruzinga, kad je Norwegian Caribbean Line postala prva kompanija koja je nudila cjelogodišnji raspored kružnih putovanja brodom Sunward, namijenjen širem tržištu⁵.

Kruzing turizam doživljava razvoj s počecima ranih sedamdesetih u Miamiju, Sjedinjene Američke Države, za krstarenja diljem Kariba. Kružna putovanja postala su konkurencija zrakoplovnoj industriji. Industrija kružnih putovanja bila je u mogućnosti stvoriti nova tržišta gdje prije nisu postojala⁶.

Od tog vremena, Sjeverna Amerika i globalna potražnja za turističkim krstarenjima je u porastu, godišnji rast od 8% u odnosu na više od 20 godina. Snaga ovog sektora se ogleda u činjenici da najveće kruzing kompanije sada zauzimaju najviše redove turizma, što se mjeri dioničarskim kapitalom i godišnjom dobiti⁷. Devedesetih godina prošlog stoljeća trend krstarenja je zahvatio Europu, prvenstveno Veliku Britaniju, te potom i azijsko-pacifičku regiju.

Razvoj kruzing turizma u svijetu u zadnja dva desetljeća je impresivan, potražnja za kruzingom porasla je 50% u sedmogodišnjem razdoblju od 1989. do 1996. godine te ponovo za 50% u četverogodišnjem razdoblju od 1996. do 2000. godine. U 2010. godini ukupan broj na kruzerima procjenjuje se na oko 18 milijuna, što je u odnosu na 1995. godinu ukazuje na povećanje potražnje od oko 2,5 puta. Sličan trend očekuje se i u

⁵ <http://www.portdubrovnik.hr/index.php?act=1&lnk=2&lan=hr> (22.07.2014.)

⁶ http://pub.unwto.org/WebRoot/Store/Shops/Infoshop/4860/F69B/DDF8/6297/2C04/C0A8/0164/E2F3/110111_cruise_tourism_excerpt.pdf str.11 (10.06.2014.)

⁷ Ibidem

budućnosti, te se procjene za 2014. godinu kreću do 20 milijuna putnika na kruzing putovanjima u svijetu. Glavno emitivno tržište kruzing putovanja je tržište Sjeverne Amerike (SAD i Kanada) koje je 2010. godine generiralo oko 11,7 milijuna putnika ili oko 65% ukupne potražnje u kruzingu. Tržište Sjeverne Amerike je u razdoblju od 1980. do 2010. godine raslo s prosječnom godišnjom stopom od 8,4%, a u 2004. i 2005. godini porast potražnje u odnosu na prethodnu godinu iznosio je 8,5%, odnosno 5,6%. Europsko tržište, na kojem je dominantno tržište Velike Britanije, drugo je prema zastupljenosti u svijetu, s oko 3,9 milijuna putnika i udjelom od oko 22% ukupne svjetske kruzing potražnje u 2010. godini⁸.

Cijene putovanja postale su prihvatljivije i dostupnije, a trajanje kružnih putovanja kraća, što je razlog velikog broja povećanja putnika u kruzing turizmu, pa samim time potražnja za novim brodovima i destinacijama sve je veća. Sve navedeno utječe na destinacije koje se s obzirom na porast putnika moraju što bolje nositi sa novim trendovima sigurnosti i zaštite okoliša. Potražnja za ovim destinacijama je velika, tako da i konkurencija raste iz dana u dan. S obzirom na navedeno, Lučke uprave su suočene sa velikom konkurencijom od strane drugih luka, te kako bi ostale konkurentne moraju konstantno raditi na razvoju luke, te unapređenju standarda i usluga⁹.

2.2. BRODOVI ZA KRUŽNA PUTOVANJA

Kruzing obuhvaća obalnu plovidbu u okviru teritorijalnih voda vlastite države i međunarodni kruzing, odnosno plovidbu koja dotiče luke u nekoliko, odnosno u barem dvije države. Turistički proizvod u slučaju kružnih putovanja obuhvaća: turističku ponudu u lukama, turističku ponudu u neposrednoj blizini luka te turističku ponudu na brodu.

Brod za krstarenje putnički je brod, čija namjena nije prijevoz osoba od jedne do druge luke odredišta, nego je namijenjen za uživanje u putovanju i sadržajima na brodu (krstarenje). Brod za krstarenje pristaje na svojem putu u lukama nekoliko

⁸ <http://www.portdubrovnik.hr/index.php?act=1&lnk=2&lan=hr> (22.07.2014.)

⁹ Ibidem

zanimljivih turističkih destinacija u određenom razdoblju. Danas je krstarenje postalo značajnim dijelom turističke industrije¹⁰.

Brodovi za krstarenje mogu se klasificirati na temelju područja njihove namjene na morska i riječna plovila. Postoje različiti načini za kategoriziranje plovila. Dije se prema veličini, poslovnom modelu i uobičajenim načinu života gostiju. Ovisno o interesima, starosnoj dobi i financijskim mogućnostima gostiju, brodovi mogu biti namijenjeni za luksuzni ugođaj, avanture, obrazovanje, kulturu, zabavu, sportske aktivnosti, wellness ili rekreaciju.

Veličina broda, oprema i posada na brodu je prilagođena ciljnoj skupini turista¹¹.

Kružna putovanja međunarodnog karaktera obavljaju se s tri vrste brodova:

- Velikim brodovima kapaciteta do 3000 putnika, brzine do 30 č, vrijednosti do 500 miliona USD te do 1000 članova posade i bijelog osoblja koje putnicima pružaju turističke usluge
- Srednjim brodovima te
- Manjim brodovima kapaciteta 50-100 putnika s cijenom boravka putnika i deset puta većom od one kod velikih brodova s ekskluzivnom ponudom te nestandardnim interijerima¹².

Na brodovima međunarodnog karaktera broj članova posade broda s članovima bijelog osoblja iznosi 1/3 ukupnog kapaciteta broda. Ovi brodovi visoki su i do 15 paluba s raznovrsnim prostorima za boravak putnika, kao što su: ugostiteljski, zabavni, sportsko-rekreativni, prostori za djecu. Interijer je posebno opremljen. Brodovima međunarodnog karaktera kružnih putovanja brodar osigurava prijevoznu funkciju, dok turistička agencija organizira komercijalnu funkciju. Obje funkcije su usklađene prema ugovoru koji potpisuju brodar i turistička agencija. Brodar nastoji sve rizike prodaje kapaciteta brodova prenijeti na agencije. Veliki brodovi opslužuju mlađe putnike s djecom, putovanja su jeftinija, a traju manji broj dana. Manji brodovi su namijenjeni bogatoj klijenteli¹³.

¹⁰ http://hr.wikipedia.org/wiki/Brod_za_krstarenje (10.06.2014.)

¹¹ Ibidem

¹² Vidučić, V., Pašalić, Ž., Munitić, A., Zelenika, R., Šimunić, S., Pomorski turizam- prometne, razvojne i ekološke dileme, Split, Pomorski fakultet Sveučilišta, 2007., str. 101

¹³ Ibidem

Emitivno tržište za brodove za kružna putovanja su razvijene države. Ovi brodovi dostižu prag rentabilnosti kad imaju visoko popunjen kapacitet. Brodove za kružna putovanja brodari često premještaju sa sjeverne na južnu polutku planete Zemlja, i to u skladu s periodima ljeta.

Postoje izletnički brodovi koji turistima omogućavaju pristup obalnim destinacijama koje su teško pristupne drugim prometnim putem. Ovi brodovi imaju kapacitet do 100 putnika, brzinu do 15 čvorova. Na njima se nalazi nekoliko članova posade koji imaju nautičku, strojarsku, prodajnu i ugostiteljsku funkciju. Slobodna plovidba obavlja se izletničkim brodovima¹⁴.

2.3. GEOGRAFSKA PODJELA KRUZING DESTINACIJA

Geografske podjele kruzina destinacija pokazuju rasprostranjenost kruzina turizma u svijetu. Destinacija kao širi pojam tijesno je povezana sa zaposlenošću flote pojedine brodarske kompanije. Predstavlja područje s različitim prirodnim bogatstvima, oblicima ili privlačnostima što se nude turistima. Važnost geografskog položaja promatra se tako da putnici često odabiru krstarenje prema itineraru, a ne prema brodu ili kruzina kompaniji.

Geografskom segmentacijom tržišta se dijeli na različite područne jedinice, nacije, regije. Sukladno današnjim trendovima kruzina i njegovim intenziviranjem u ostalim regijama svijeta uz Sjevernu Ameriku, geografske raznolikosti postaju sve važnije.

Iako se 77% svjetskih kapaciteta kruzera nalazi u toplim i sunčanim krajevima ostala područja nisu manje bitna.

Vodeće kruzina destinacije ostaju na Karibima, što čini 37,3% svih globalnih itinerara slijedi Mediteran (18,9%), Sjeverna Europa (11,1%), Australija / Novi Zeland (5,9%), Aljaska (4,5%), Azija (4,4%) i Južna Amerika (3,3%) što se vidi iz tablice 1.

¹⁴ Ibidem

Tabela 1: Glavne kruzing destinacije u svijetu (2014.) prema rasporedu svjetske flote kruzera

DESTINACIJA	UDIO (%)
KARIBI	37,3
MEDITERAN	18,9
SJEVERNA EUROPA	11,1
AUSTRALIJA/NOVI ZELAND	5,9
ALJASKA	4,5
AZIJA	4,4
JUŽNA AMERIKA	3,3
OSTALO	14,5

Izvor: http://www.cruising.org/news/press_releases/2014/01/state-cruise-industry-2014-global-growth-passenger-numbers-and-product-o (10.06.2014.)

U idućem poglavlju slijedi pregled vodećih destinacija u svijetu za kružna putovanja.

CLIA¹⁵ je 2013. godine procijenila broj putnika za kružna putovanja na 21,3 milijuna, a u 2014. očekuje da će dosegnuti 21,7 milijuna putnika. Iz tablice 2. vidi se da je Sjeverna Amerika najveće svjetsko tržište za krstarenja (55,1 %putnika dolazi iz Sjeverne Amerike) - uz značajan rast Europljana 6,4 milijuna¹⁶

¹⁵ CLIA- Cruise Line International Association-Međunarodna udruga kruzing kompanija

¹⁶ http://www.cruising.org/news/press_releases/2014/01/state-cruise-industry-2014-global-growth-passenger-numbers-and-product-o (10.06.2014.)

Tabela 2: Podrijetlo putnika na kružnim putovanjima

ZEMLJA	PUTNICI U 2014.GODINI (000)	UDIO (%)
SAD	11,016	51,7
UK I IRSKA	1,719	8,1
NJEMAČKA	1,637	7,7
ITALIJA	860	4,0
AUSTRALIJA	760	3,6
KANADA	734	3,4
BRAZIL	732	3,4
ŠPANJOLSKA	600	2,8
FRANCUSKA	520	2,4
SKANDINAVIJA I FINSKA	350	1,6

Izvor: http://www.cruising.org/news/press_releases/2014/01/state-cruise-industry-2014-global-growth-passenger-numbers-and-product-o (10.06.2014.)

Turističke destinacije koje posjećuju kruzeri usko su povezane sa zonama u kojima kruzing kompanije djeluju. Ključni čimbenik u odabiru zone, kao u slučaju destinacija na kopnu, je doba godine te klimatski uvjeti. Krstarenje brodovima može pomaknuti svoje poslovanje iz jedne regije u drugu po sezoni.

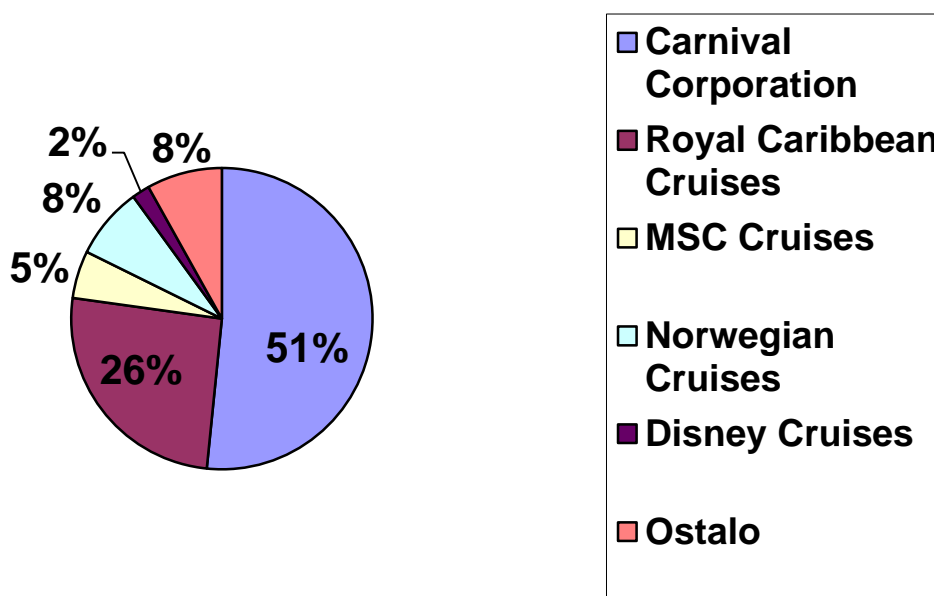
Vodeća zona je na Karibima, koja bilježi više od polovice potražnje iz ponude na tržištu, a Mediteran ostaje na drugom mjestu kao odredište (najveći rast u posljednjih 10 godina). Udio destinacija za krstarenja koji se nalazi u Aziji i Pacifiku i dalje su mala.

2.4.VODEĆE KRUZING KOMPANIJE U SVIJETU

Osamdeset i pet posto svjetske opskrbe brodova na kružnim putovanjima kontroliraju tri velike grupe: Carnival Corporation & dd; Royal Caribbean doo i MSC Cruises. Drugim riječima, opskrba karakterizira postojanjem onoga što je vrlo blizu do oligopola. Ove tri multi-brand skupine obuhvaćaju sve tržišne segmente i djeluju vrlo moderne flote.

Između ta tri, Carnival Co, daje ideju o njihovoj ekonomskoj razini. S tržišne kapitalizacije više od US \$ 40 milijarde dolara jedna je od najvećih i najprofitabilnijih turističkih tvrtki u svijetu.

Grafikon 1: Vodeće kruzinge kompanije u svijetu u 2011. godini

Izvor: <http://economics-files.pomona.edu/jlikens/SeniorSeminars/Likens2012/reports/Carnival.pdf>
(10.06.2014.)

3. TRŽIŠTA KRSTARENJA

3.1. TRŽIŠTE KRSTARENJA SJEVERNE AMERIKE

Sjeverna Amerika je veliko područje, stoga je možemo podijeliti na nekoliko destinacija za kružna putovanja: Karibi, Aljaska, sjeveroistočna Amerika, pacifička obala Mexica i rijeka Mississippi. Područje Sjeverne Amerike najveće je područje za tržište kruzinga u svijetu. Najveće svjetske kruzing kompanije imaju sjedište na Floridi, a čak dvije trećine putnika svjetskog kruzinga dolazi iz Sjeverne Amerike¹⁷. Sjevernoameričke destinacije imaju više od 30 iskrcajnih luka što omogućuje američkom stanovništvu da udaljenost od kuće prevale automobilom.

Od pet vrhunskih destinacija u svijetu čak se tri nalaze na Floridi: Miami, Port Everglades, Port Canaveral¹⁸. Na kraju 2013. godine broj putnika na kružnim putovanjima bio je nevjerojatnih 21,3 milijuna, od čega 11,7 milijuna Amerikanaca. Konstantni rast broja putnika pokazuje stalan interes potrošača za daljnja krstarenja. U 2013. godini izgradilo se 13 novih brodova u ukupnom iznosu od 3,23 milijarde dolara ulaganja i 14 887 novih kreveta. U 2014. godini nastavlja se rast broja putnika na krstarenjima. Na temelju poznatih statistika, industrija predviđa 21,7 milijuna putnika na kružnim putovanjima u svijetu u 2014. godini, sa 11,9 milijuna putnika iz Sjeverne Amerike i 9,8 milijuna ostalih međunarodnih putnika. Ovo predstavlja približno 2% povećanje u odnosu na 2013. godinu s dodatnim kapacitetima. Došlo je do rasta u svim svjetskim regijama za krstarenje, ali industrija najviše mjeri uspjeh na Karibima. Karibi i dalje slovi kao dominantna kruzing destinacija, što čini 34,4% svih globalnih itinerara u 2013. godini i predviđa u 2014. godini udio od 37,3% kapaciteta zbog implementacije novih i uzbudljivih brodova¹⁹.

Današnji brodovi mogu ponuditi značajke nove generacije uključujući i vodeni parkovi, surf bazeni, planetariji, golf i sky-ronjenje simulatori, led-klizališta, rock-climbing zidovi, bungeetrampolines, samoporavnajući biljarski stolovi, demonstracijske kuhinje, multi-room vile s privatnim bazenima, i mnogo više. Današnji novi brodovi također nude

¹⁷ Anja Škrba, Američko tržište kruzing putovanja na usporednim primjerima Royal Caribbean International i Disney Cruise Line, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2012. str. 27 www.singipedia.com (22.07.2014.)

¹⁸ Mr.sc. Ivica Benić, Analiza najpoznatijih kruzing destinacija u svijetu, Dubrovnik, 2009., str. 5 hrcak.srce.hr/file/74929 (25.07.2014.)

¹⁹ <http://www.f-cca.com/downloads/2014-Cruise-Industry-Overview-and-Statistics.pdf> str.3 (25.07.2014.)

sadržaje za smještaj članova obitelji svih generacija koji putuju zajedno ili čak putnicima koji krstare sami.

3.1.1. Karibi

Karibi je destinacija koja privlači najviše putnika na kružnim putovanjima. To je veliko područje jugozapadno od američke obale i sjeverno od Južne Amerike, koje čini više od 7 tisuća otoka. Među njih spadaju Jamajka, Antigua i Martinique (Slika 1.). Područje od 7000 otoka može se podijeliti na Istočne, Zapadne i Južne Karibe prema čemu se formiraju itinerari.

Slika 1: Tržište kruzing putovanja, Karibi

Izvor: http://www.kenthovindblog.com/?attachment_id=779 (15.04.2014.)

Neke kruzing kompanije posjeduju svoje privatne otoke pa ih uključuju u svoje itinerare po Karibima. Tako je kompanija NCL već 1977. godine kupila otok Great Stirrup Cay, a poslije i ostale kompanije, kao Disney Cruise Line (Castaway Cay), Royal Caribbean (Coco Cay), Holland America (Half Moon Cay), Princess Cruises (Princess Cay). Prednosti vlasništva ogledaju se u prihodima povezanim sa svim sadržajima na otoku, te nepotrebnost plaćanja lučkih pristojba koje se inače vežu za luke ticanja, a mogu biti

znatan trošak ako se uzme da mogu biti od 1 USD (Dominikanska Republika), pa 13,25 USD (Porto Rico), sve do 60 USD (Bermudsko otočje). Obično se kreću od 3 do 7 USD.

Tako za jedan brod kao što je Diamond Princess, s 2500 putnika, ukupna pristojba može biti od 2500 USD pa sve do 150 000 USD²⁰.

Mnogo je pokazatelja što idu u prilog tome da se karipsko područje smatra vodećim u svijetu. Statistički izraženo, na tu se destinaciju odnosi 37,3% ukupnog svjetskog kapaciteta brodova u 2014. godini. Koliko je ekonomski učinak važan, ogleda se i u otvaranju radnih mjesta na Karibima, što se mjeri u zabilježenom broju od 45 225 radnih mjesta ili 728,1 milijuna USD vrijednosti u plaćama u 2014. godini. Zadovoljstvo putnika izraženo je srednjom vrijednošću od 7,6 (na bodovnoj ljestvici 10 je najviša ocjena, 1 najmanja) odražava veliko zadovoljstvo putnika na karipskom području²¹.

3.1.2. Aljaska

Hladna subpolarna klima uzrok je sirovim uvjetima života na Aljasci, no bez obzira na klimu ona je i dalje jedna od zanimljivijih destinacija na svijetu za kružna putovanja(slika 2.). Sezona kružnih putovanja na Aljasci ograničena je zbog vremenskih prilika, stoga započinje početkom svibnja, a završava krajem rujna.

²⁰ op.cit. Mr .sc. Ivica Benić, str.6

²¹ <http://www.f-cca.com/downloads/2014-Cruise-Industry-Overview-and-Statistics.pdf> str.4 (25.07.2014.)

Slika 2: Tržište kruzing putovanja, Aljaska

Izvor: <http://www.lonelyplanet.com/maps/north-america/usa/alaska/> (15.04.2014.)

3.1.3. Sjeveroistočna Amerika

Istočnom obalom između Nove Engleske i New Yorka u prošlosti su plovili putnički brodovi, a tu tradiciju danas su nastavili današnji kruzери. Plovidba istočnom obalom Sjeverne Amerike ograničena je vremenskim uvjetima pa tako traje od proljeća do kasne jeseni. Luke ticanja na sjeveroistočnoj obali Amerike konstantno nadograđuju postojeću infrastrukturu prihvaata brodova, lučkih kapaciteta što im se očituje u povećanju broja putnika, a u budućnosti će se taj broj samo povećavati (slika 3.).

New York je sa svoja četiri terminala (Manhattan, Brooklyn, Bayone i Chelsey Recreation Piers) uvrštava u sam vrh svjetskih luka za putničke brodove. Brojka od 1,1 milijuna putnika u 2007. godini ide u prilog. Sa 4% udjela u svjetskom iskrcaju putnika i 536 000 iskrcanih putnika u 2006. godini približio se Los Angelesu na Zapadnoj obali²².

²² op.cit. Anja Škrba, str. 33

Slika 3: Tržište kruzing putovanja, Sjeveroistočna Amerika

Izvor: http://www.slipaway.net/Log%20Pages/log_2008_09-10.htm (10.05.2014.)

3.1.4. Zapadna obala Sjeverne Amerike, Mexico i Hawaii

Pacifička obala ponajprije podrazumijeva destinacije uz meksičku obalu; Ensenada, Acapulco, Mazatlan, Puerto Vallarta (slika 4.) ; Los Angeles, San Diego i Long Beach uz Zapadnu obalu Sjeverne Amerike te Hawaii (slika 5.) koji se nalaze u samom Pacifiku.

Los Angeles je u 2007. godini imao 260 ticanja i s oko 1,1 milijuna putnika najvažnija je luka na zapadnoj obali. Uz LA tu je i San Diego sa 700 000 putnika u 2007. godini (porast sa 640 000 putnika iz 2005. godine) koji bilježi veliki uspon kao bazna luka kružnih putovanja²³.

²³ op.cit. Mr .sc. Ivica Benić, str.15

Slika 4: Tržište kruzing putovanja, Mexico

Izvor: <http://www.livingstone.cz/prakticke-informace/informace-o-zemich/amerika/mexiko/> (06.06.2014.)

Slika 5: Tržište kruzing putovanja, Hawaii

Izvor: <http://www.infoplease.com/atlas/state/hawaii.html> (06.06.2014.)

3.2. TRŽIŠTE KRSTARENJA EUROPE

Europa je područje koje možemo podijeliti na Sredozemlje (zapadno i istočno) te sjevernu Europu (atlantske luke, Irska, Velika Britanija, Sjeverno more, Baltičko more). Po popularnosti Europa slijedi odmah iza Sjeverne Amerike. Europa je postala zanimljiva vodećim svjetskim kruzing kompanijama, što se vidi iz njihove sve veće zastupljenosti odnosno svake godine se povećavaju brodski kapaciteti i broj putnika. Uspoređujući Sjevernu Ameriku i Europu može se vidjeti ekspanzija interesa za Europom koja ne zaostaje za Sjevernom Amerikom što se može vidjet iz tablica 3 i 4.

Tabela 3: Usporedba Sjeverne Amerike i Europe (u milijunima putnika)

REGIJA	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
SJ.AMERIKA	9,96	10,38	10,45	10,29	10,40	11,11
EUROPA	3,15	3,44	4,05	4,46	5,00	5,54
OSTALO	1,21	1,29	1,37	1,45	2,18	2,25
UKUPNO	14,32	15,11	15,87	16,20	17,58	18,80

Izvor: <http://www.europeancruisecouncil.com/content/ECC%20Report%202011%202012.pdf> str.12
(20.06.2014.)

Tabela 4: Usporedba rasta broja putnika u Sjevernoj Americi i Europi u razdoblju od 10 godina

GODINA	SJ.AMERIKA	EUROPA
2001.	1%	7%
2002.	13%	7%
2003.	7%	26%
2004.	11%	6%
2005.	9%	10%
2006.	4%	9%
2007.	3%	16%
2008.	-2%	10%
2009.	0,5%	12%
2010.	6%	10%

Izvor: <http://www.europeancruisecouncil.com/content/ECC%20Report%202011%202012.pdf> str. 13
(20.06.2014.)

Prodaja krstarenja u Europi u 2010. godini zabilježila je njihovu četvrtu godinu zaredom dvoznamenkasti rast unatoč tome što je u Europi i dalje ozbiljna ekonomska kriza. Vodeći putnici su Britanci, zatim slijede Nijemci, Talijani, Španjolci, Francuzi... što se može vidjeti iz tablice 5.

Tabela 5: Podrijetlo eurposkih putnika na krstarenju 2008.-2010.

ZEMLJA	2008 (u 000)	2009 (u 000)	2010 (u 000)	2009/2010 %
UK	1,447	1,533	1,622	6%
NJEMAČKA	907	1,027	1,219	19%
ITALIJA	682	799	889	11%
ŠPANJOLSKA	497	587	645	10%
FRANCUSKA	310	347	387	12%
SKANDINAVIJA	123	173	168	-3%
BENELUX	92	110	126	15%
AUSTRIJA	59	80	93	16%
ŠVICARSKA	65	76	91	17%
PORTUGAL	28	30	41	37%
OSTALO	183	182	171	-6%
UKUPNO	4,422	4,944	5,452	10%

Izvor: <http://www.europeancruiseCouncil.com/content/ECC%20Report%202011%202012.pdf> str. 24 (20.06.2014.)

Sektor za kružna putovanja u Europi nastavlja rast ekonomskih trendova u 2010. godini s drugim snažnim pristupom, povećanjem njegovih udjela u europskim gospodarstvima za 3%. Njegovi ukupni rashodi dosegli su 35.2 bilijuna € i 4% više radnih mjesta. Sami kruzери zapošljavaju 50 000 europskih državljana, na svojim brodovima kao osoblje ili u upravama i poslovnicama kao službenike. Njemačka nedvojbeno u odnosu na prethodnu godinu, s rastom od gotovo 20% u izravnih troškova od strane industrije odražava značajan porast broja Nijemaca na krstarenjima i uspjeh svog brodogradilišta specijaliziranog za građenje brodova za kružna putovanja- Meyer Werft²⁴.

²⁴ European Cruise Council, 2011/2012 Report, str.22
http://www.ashcroftandassociates.com/downloads/ECC_2011_2012_Report.pdf (06.06.2014.)

Tabela 6: Narudžba brodova za razdoblje od 2014. do 2017. godine

GODINA ISPORUKE	BROJ BRODOVA	ULAGANJA MIL
2014.	6	€2 836
2015.	7	€3 142
2016.	10	€4 393
2017.	2	€2 337
UKUPNO	27	€12 708

Izvor: izradila autorica prema

[http://www.cruiseexperts.org/media/756615/clia_economic_contribution_report - 16th june 2014.pdf](http://www.cruiseexperts.org/media/756615/clia_economic_contribution_report_-_16th_june_2014.pdf)
(12.07.2014.)

U zadnje vrijeme došlo je do usporavanja u narudžbama brodova za kružna putovanja, no one ipak postoje te je za razdoblje od 2014. do 2017. godine zakazano 27 putničkih brodova za isporuku kapaciteta 76.161 putnika od kojih 24 će se graditi u Europi, dvije u Japanu i jedan u Sjevernoj Americi (tablica 6.). Od ukupnog broja brodova, 10 brodova će prvenstveno služiti Europskom tržištu, što predstavlja investiciju od € 3,8 bilijuna dok će mnogi drugi posjetiti europske destinacije. Ova nova ulaganja naglašavaju budućnost poslovanja u industriji kruzinga kako u Europi tako i drugdje u svijetu. Iako je Europa i dalje dominantno kruzing tržište za brodogradnju, javlja se konkurencija iz Kine i Japana.

No, ipak, broj Europljana na krstarenjima sve je veći, što bi trebalo osigurati veće ekonomske koristi u sljedećih nekoliko godina. Prema nekim procjenama broj Europljana na krstarenjima udvostručit će se te bi čak mogao preteći Sjevernu Ameriku koja je već jako dugo tržišni lider.

Mediteran, kojem je cilj postati cjelogodišnja destinacija za krstarenje u posljednjih nekoliko godina, privukao je 162 brodova (od kojih su 52 iz Sjeverne Amerike). U 2010. godini njihov zajednički kapacitet bio je 27,69 milijuna putnika. Zanimljivo je da se ta brojka u odnosu na 2011. godini povećala za 22% ove godine, a procjene za budućnost također bilježe rast.

Vodeća regija za kružna putovanja u Sjevernoj Europi- Baltik očekuje porast posjeta putnika sa kružnih putovanja od 3,1 milijuna u 2010. do 3,5 milijuna putnika u 2012. godini.

Italija je preuzela broj jedan kao kruzing destinacija - ne samo u Europi nego i u svijetu -tijekom 2010. Njegova 5.4 milijun putnika posjeta predstavljani su kao 21% od ukupnog broja, dok se Španjolska (4,9 milijuna) preselila iz trećeg mjesta u drugo i na kraju broj jedan, Grčka (4,5 milijuna) pala je na treće mjesto. Francuska (2 milijuna eura) i Norveška (1,8 milijuna) su zemlje koje su ostale u sredini ovog poretka , dok su se Portugal, Danska, Švedska, Velika Britanija i Malta smjestile među prvih deset.

Napulj (1,1 milijuna putnika), Dubrovnik (0,97 milijuna eura) i Tunis (0,85 milijuna eura) bile su top tri luke pristajanja, ali Tunis je zaostao nakon političkih nemira u zemlji . St Petersburg (0,43 milijuna eura) ostao je vodeća luka na Baltiku, a Lisabon (0,45 milijuna eura) u sjevernoj Europi.

Italija je na vrhu popisa kada je riječ o baznoj luci, s više od jednog od moguća tri, kružna putovanja u Europi započinju upravo u jednoj od njenih luka, vodeća je Civitavecchia, dok je Španjolska zauzela prvo mjesto sa svojom Barcelonom što se vidi iz tablice 7.

Tabela 7: Broj putnika u baznim lukama u periodu od 2011. do 2013. godine

BAZNA LUKA	ZEMLJA	2011	2012	2103
MEDITERAN				
BARCELONA	ŠPANJOLSKA	2 642 493	2 408 960	2 599 232
CIVITAVECCHIA	ITALIJA	2 577 438	2 394 423	2 539 259
VENICE	ITALIJA	1 786 416	1 739 501	1 815 823
PIRAEUS	GRČKA	1 566 500	1 290 300	1 302 581
PALMA MAJORCA	ŠPANJOLSKA	1 419 502	984 785	1 245 856
MARSEILLE	FRANCUSKA	826 000	890 124	1 188 031
GENOA	ITALIJA	798 521	797 239	1 051 015
SAVONA	ITALIJA	948 459	810 097	939 038
SJEVERNA EUROPA				
SOUTHAMPTON	UK	1 455 245	1 577 790	1 646 000
COPENHAGEN	DANSKA	820 222	840 000	800 500
KIEL	NJEMAČKA	377 205	348 180	363 476
DOVER	UK	223 825	207 820	255 137
HAMBURG	NJEMAČKA	314 494	430 329	552 359
AMSTERDAM	NIZOZEMSKA	258 576	289 757	276 912

Izvor: Izradila autorica prema

http://www.cruiseexperts.org/media/756615/clia_economic_contribution_report_-_16th_june_2014.pdf str. 10 (12.07.2014.)

Povećanje interporting krstarenja²⁵ pomaže i Italiji i Španjolskoj da dominiraju Europom. Oni na taj način općenito mogu imati veće ekonomske koristi, budući da putnici obično troše više u matičnim lukama nego u luci pristajanja (uglavnom na pred-i post-krstarenju boravka). U 2010. godini prosječna potrošnja na ukrcanog putnika u matičnoj luci iznosila je gotovo € 70, u usporedbi s € 61 potrošenih u svakoj luci ticanja.

²⁵ Interporting putovanje- putovanje gdje putnici mogu započeti krstarenje po izboru od nekoliko luka u jednom itineraru

Tijekom 2013. godine bilo je 43 krizing agencija sa sjedištem u Europi, od kojih je djelovalo 125 krstarećih brodova s kapacitetom od oko 145.000 ležaja. Još 73 plovila s kapacitetom od oko 104.000 ležaja su razmještene u Europi za 24 ne-europske linije. Prema procjenama, 6,4 milijuna stanovnika Europe rezerviralo je krstarenje, što je povećanje od 3,6% u odnosu na 2012, što predstavlja 30% ukupnog broja putnika na kružnim putovanjima u svijetu. 6,0 milijuna putnika krenulo je na svoja krstarenja iz europske luke, što je povećanje od 5,2% u odnosu na 2012. , a oko 5,0 milijuna bili su europski državljani i oko 1,0 milijuna došlo iz izvan Europe. Velika većina tih krstarenja posjetili su luke na Mediteranu, Baltiku i drugi Europske regije, koje generiraju 31,2 milijuna posjeta putnika na ukupno oko 250 europskih luka, što je porast od 8,7% u odnosu na 2012.

Ukupni ekonomski učinci krstarenja su sljedeći:

- € 39.4 milijuna u ukupnoj proizvodnji
- € 16.2 milijuna u izravnoj potrošnji kružnih linija i njihovih putnika i posade,
- 339.417 radnih mjesta
- € 10.5 milijuna u naknadama zaposlenika

Ovi utjecaji su zbroj izravnih, neizravnih i induciranih učinaka krstarenja²⁶.

3.2.1. Sredozemlje

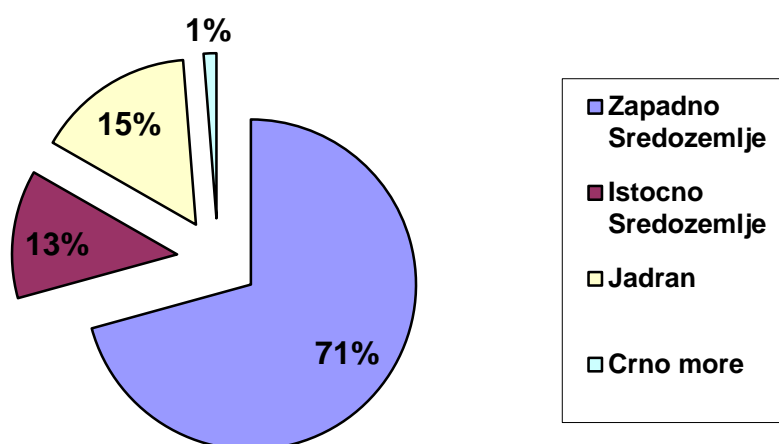
Postoje različite podjele Sredozemlja, a najpoznatija je ona tradicionalna koja Sredozemlje dijeli na istočno i zapadno.

Istočno Sredozemlje obuhvaća zemlje/luke: Hrvatska, Grčka i otoci, Italija, Turska, Cipar, Malta, Egipat, Izrael, Libija, Egejsko more i Levant(Crno i Crveno more). Zapadno Sredozemlje obuhvaća zemlje/luke: Španjolska, Francuska, Italija, Tunis, Alžir, Gibraltar, Korzika. U zapadno Sredozemlje spadaju i otoci na Atlantskom oceanu kao što su Kanari, Azori, Madeira (slika 6.)

²⁶ http://www.cliaeuropa.eu/images/downloads/reports/CLIA_2014.pdf str.3 (12.07.2104.)

Tržite Sredozemlja podložno je različitim utjecajima na popularnost pojedinih tržišnih područja ove regije. Razlike se najčešće mogu između dviju glavnih destinacija, istočnog i zapadnog Sredozemlja. U 2006. godini Zapadno Sredozemlje imalo je 71% zastupljenosti tržišta, Istočno Sredozemlje 13%, Jadran 15%, dok je Crno more na 1% što je vidljivo iz grafikona 2.

Grafikon 2: Podjela sredozemnog tržišta kruzinga (2006)

Izvor: G.P.Wild Limited (2006), Methodology for MedCruise Port Evaluation & Mediterranean Market Report (2006), str. 6 (12.07.2014.)

Klima u Sredozemlju pogoduje kruzingu i pridonosi toplom ljetu koji zbog globalnog zatopljenja traje sve duže, a vremenske prilike su dobre i tijekom zimskih mjeseci pa se kružna putovanja na Sredozemlju produžuju.

Mediteran kao destinacija ima sljedeće prednosti:

- Geografski položaj između Europe, Azije i Afrike
- Kulturne raznolikosti i povijest
- Prirodna raznolikost
- Raznovrsnost ponude

Promet putnika u baznim lukama Sredozemlja u stalnom je porastu kojem pogoduje povećanje fly-cruise aranžmana²⁷. Primjer takvog uspješnog aranžmana je luka Barcelona, koja ima pet terminala i koja može primiti najviše putnika na Sredozemlju. Terminali se dalje šire uz dodatna ulaganja, a u blizini luke nalazi se i međunarodna zračna luka koja ima izravne letove sa SAD-om i koji omogućuje lakši dolazak inozemnim putnicima. Također i druge luke u koje uplovljavaju kruzeri moraju pratiti sve veće zahtjeve brodova.

Slika 6: Tržište krizing putovanja, Zapadno Sredozemlje

Izvor: <http://kids.britannica.com/comptons/art-54969/Mediterranean-Sea?> (12.07.2014.)

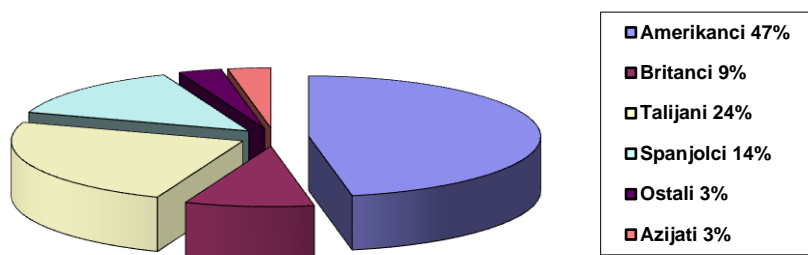
²⁷Fly-cruise aranžmani-aranžmani u kojima su uključeni letovi do bazne luke putovanja i od iskrcajne luke do kuće

3.2.2. Sjeverna Europa

Tržište krusing putovanja u Sjevernoj Europi je područje britanskog otočja, Baltika, Islanda, Arktika i norveških fjordova (slika 7.). Luke u tim područjima mogu zadovoljiti svim zahtjevima brodova, ali problem koji se stvara jesu vremenske neprilike u zimskim mjesecima pa brodovi obično pozicioniraju svoju rutu prema Karibima. Također, iz Velike Britanije potječu neke tradicionalne krusing kompanije kao što su: Cunard, P&O Cruises.

Baltičko je područje zanimljivo i za američku populaciju, koja uz Talijane i Britance čine vodeće nacionalnosti što se može vidjeti iz grafikona 3.

Grafikon 3: Udjeli pojedinih nacionalnosti u krstarenju Baltikom (2007)

Izvor: mr.sc. Ivica Benić, Analiza najpoznatijih krusing destinacija u svijetu, Dubrovnik, 2009., str. 32
hrcak.srce.hr/file/74929 (25.07.2014.)

Sjevernoeuropske luke prate suvremene trendove koje zahtijevaju brodovi za kružna putovanja, te investiraju u povećanje svojih lučkih kapaciteta. Međutim, iako imaju napredniju infrastrukturu od luka na Sredozemlju, javljaju se problemi kao što su nedostatak parkirnih mjesta, a s obzirom na duljinu trajanja sezone Sjeverna Europa teško se može usporediti sa Sredozemljem.

Slika 7: Tržište kruzing putovanja, Sjeverna Europa

Izvor: http://www.msckrstarenja.com/hr_hr/Kalendar-Krstarenja/Detaili-Krstarenja-MS-C-Poesia-Rates.aspx?cruise_id=PO20120729CPHCPH&ship_code= (15.07.2014.)

3.3. TRŽIŠTE KRSTARENJA REPUBLIKE HRVATSKE

Kružna putovanja u svijetu privlače golemu pozornost pa tako i u Hrvatskoj te se smatra jednom od značajnijih djelatnosti za razvitak pomorskog gospodarstva. Oni imaju značajnu ulogu u razvoju gospodarstva i socijalne snage za stanovništvo hrvatskog primorja te lokalnom stanovništvu osiguravaju povećanje prihoda od turističkih usluga i gospodarstva²⁸. Značajke takve vrste turizma očituju se u tome što je to elitni turizam, korisnici takve vrste turizma imaju visoku platežnu moć koji djeluju pozitivno na gospodarstvo i imaju veliku profitabilnost.

Republika Hrvatska ima nekoliko luka koje mogu prihvatiti velike kruzere na vezu uz obalu, a to su uglavnom i njene najveće luke. U međunarodni kruzing u Hrvatskoj uključeno je dvadesetak javnih luka s različitim intenzitetom posjećivanja, od onih najvećih kao što su Split, Rijeka, Dubrovnik, Zadar, županijskih kao što su Pula, Korčula, Mali Lošinj pa do onih lokalnih kao što su Lopud, Mljet, Šipan²⁹.

²⁸ op. cit. Vidučić, V., Pašalić, Ž., Munitić, A., Zelenika, R., Šimunić, S., str. 102

²⁹ Prof.dr.sc. Daniela Gračan, doc.dr.sc. Zrinka Zadel, Kvantitativna i kvalitativna analiza kruzing turizma Republike Hrvatske, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija, 2013., str. 2 http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=80129 (15.07.2014.)

U lukama otvorenim za javni promet na području Republike Hrvatske brodovi plaćaju lučke pristojbe koje se naplaćuju brodovima za korištenje obala i za administrativne usluge, a donosi ih i javno objavljuje lučka uprava. Osim lučke pristojbe, korisnici luke za dobivene usluge u lukama otvorenim za javni promet, plaćaju lučke naknade. Lučke naknade koje se najčešće obračunavaju brodovima na kružnim putovanjima u hrvatskim lukama su: naknada za privez i odvez, odvoz krutog i tekućeg otpada, potrošnja vode i električne energije. Izračun lučke pristojbe za kruzere u lukama provodi se prema dvije osnove: putnik i bruto tonaža, a cijena po putniku razlikuje se u odnosu na putnika u tranzitu, ukrcanom i/ili iskrcanom putniku³⁰.

Statistički podaci o prometu kruzing turizma u Hrvatskoj se dobivaju prema prikupljenim podacima, odnosno ti podaci se temelje na mjesečnim izvještajima lučkih uprava onih luka u koje strani brod na kružnom putovanju uplovljava prvi put nakon ulaska u teritorijalne vode te se tako izbjegava višestruko prikazivanje broja putovanja, putnika i ukupnih dana boravka na međunarodnim kružnim putovanjima u Hrvatskoj³¹.

Tabela 8: Kružna putovanja stranih brodova u Republici Hrvatskoj u 2012. i 2013. godini

GODINA	BROJ PUTNIKA	BROJ PUTOVANJA
2012.	1 154 814	802
2013.	1 237 623	828

Izvor: Državni zavod za statistiku, Kružna putovanja stranih brodova u Republici Hrvatskoj u razdoblju od siječnja do lipnja 2013. (20.07.2014.)

Promatrajući tablicu 8. u 2012. godini ostvareno je 802 kružnih putovanja stranih brodova u Republici Hrvatskoj s ukupno 1 154 814 putnika, dok je broj putovanja u 2013. godini narastao na 828 s ukupno 1 237 623 putnika, što je u odnosu na prethodnu godinu povećanje od 3,2% za broj putovanja i 7,2% za broj putnika.

³⁰ op. cit. str. 52

³¹ Ibidem

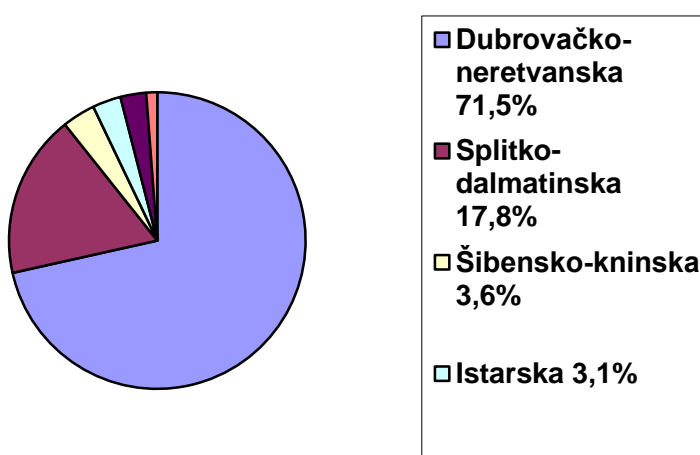
Tabela 9: Kružna putovanja u Republici Hrvatskoj u 2013. i 2014. godini

GODINA	BROJ PUTNIKA	BROJ PUTOVANJA
2013. (I-VI)	443 624	305
2014. (I-VI)	372 759	266

Izvor: Državni zavod za statistiku, Kružna putovanja stranih brodova u Republici Hrvatskoj u razdoblju od siječnja do lipnja 2014. (20.07.2014.)

U razdoblju od siječnja do lipnja 2014. godine ostvareno je 266 kružnih putovanja stranih brodova u Republici Hrvatskoj sa 372 759 putnika, što je u odnosu na 2013. godinu 12,8% putovanja manje i 16% manje putnika što je vidljivo iz tablice 9. Posljedice toga svakako mogu biti loše vremenske prilike.

Grafikon 4: Ulasci stranih brodova u Republici Hrvatskoj prema županijama u 2013. godini

Izvor: Državni zavod za statistiku, Kružna putovanja stranih brodova u Republici Hrvatskoj u razdoblju od siječnja do lipnja 2013. (20.07.2014.)

Promatrajući grafikon 4 vidljivo je da je broj dolazaka stranih brodova na kružnim putovanjima najveći u Dubrovačko-neretvanskoj županiji što je i za očekivati pošto je Dubrovnik vodeća destinacija kružnih putovanja u Hrvatskoj

3.3.1. Dubrovnik

Luka Dubrovnik je važna turistička destinacija za brodove za kružna putovanja od 80-ih godina prošlog stoljeća pa sve do danas. 1998. godine pojavljuje se rastući trend dolazaka brodova na kružnim putovanjima pa je ta broja danas prešla milijun. Dubrovnik kao najznačajnija destinacija brodova na kružnim putovanjima na hrvatskom djelu Jadrana, prema posjećenosti je u samom vrhu na Mediteranu, te trenutno prolazi kroz fazu progresivnog rasta i razvoja³².

S obzirom na veliku potražnju za Dubrovnikom kao jednom od najatraktivnijih destinacija na Mediteranu, lučka uprava Dubrovnik morala je ograničiti broj putnika sa brodova na kružnim putovanjima kako bi se smanjile gužve i prenapučenost u gradu posebice u staroj gradskoj jezgri po čemu je Dubrovnik poznat.

Lučka uprava Dubrovnik započela je projekt stvaranja moderne putničke luke s višenamjenskim sadržajima, namijenjenim putnicima, posjetiteljima i stanovništvu. Osnovni im je cilj svrstati Dubrovnik u skupinu vodećih mediteranskih turističkih luka i time doprinijeti povećanju turističke ponude te pomorskog gospodarstva.

Projekt razvoja putničke luke može se podijeliti u dvije faze:

1. prva faza projekta koja obuhvaća rekonstrukciju i dogradnju operativne obale
2. druga faza projekta koja obuhvaća izgradnju lučke suprastrukture

Na slici 8. može se vidjeti da je 2009. godine završena velika investicija obnove i proširenja luke te je luka Dubrovnik sada u mogućnosti primiti istovremeno tri broda na kružnim putovanjima. Također, vidljiva je i izgradnja operativne obale za potrebe međunarodnog i domaćeg linijskog prometa, a za 2015. godinu planira se izgradnja dodatnih 400 metara operativne obale u kojoj će se izgradnjom sadržaja za prihvat putnika opravdati ulaganje u infrastrukturu i osigurati kvalitetni uvjeti za manipulaciju očekivanog povećanog broja putnika.

Prema dosadašnjim vizijama razvoja ti bi se sadržaji podijelili na osnovne, kao što su putnički i autobusni terminali, te dodatne sadržaje, poput hotelskih kapaciteta, trgovačkih

³² <http://www.portdubrovnik.hr/index.php?act=1&lnk=6&lan=hr#6> (22.07.2014.)

centara, sadržaja za zabavu i razonodu, javne garaže, višenamjenskih poslovnih prostora, koji bi ponudom obogatili i unaprijedili turističku ponudu cijelog dubrovačkog područja.

Slika 8: Faze obnove i proširenja luke Dubrovnik

Izvor: <http://www.portdubrovnik.hr/index.php?act=1&lnk=41&lan=hr#41> (22.07.2014.)

Tabela 10: Broj putnika na kružnim putovanjima po mjesecima u luci Dubrovnik za 2013. godinu

MJESEC	PUTNICI
1.	135
2.	295
3.	12629
4.	51305
5.	124718
6.	124662
7.	139476
8.	154173
9.	140328
10.	134342
11.	58519
12.	2327
UKUPNO	942909

Izvor: izradila autorica prema podacima <http://portdubrovnik.hr/statistika/?idKat=2&godina=2013>
(29.07.2014.)

3.3.2. Split

Zbog geografskog položaja, zaleđa te velikog broja otoka, luka Split može se pohvaliti jednom od najposjećenijih luka u Hrvatskoj. Smještena je na Jadranu i najveća je luka u Dalmaciji. Sukladno suvremenim zahtjevima i potrebama razvoja lučkih kapaciteta, 2010. godine završen je projekt rekonstrukcije i dogradnje Gata sv. Duje u Gradskoj luci Split čime je dobiven veći broj vezova te je omogućen prihvat brodova na kružnim putovanjima.

Promet brodova na kružnim putovanjima u Splitskoj luci koji je posljednjih godina u značajnom porastu kao i broj putnika koji njima dolaze. Statistički podaci pokazuju da dolaze sve veći brodovi koji prevoze veći broj putnika, što predstavlja poteškoću kod prihvata većih brodova koji se moraju prihvaćati na sidru. To ne samo da umanjuje prihode koji se ostvaruju (50% manje pristojbe), nego i postaje limitirajući faktor ukupnog razvoja

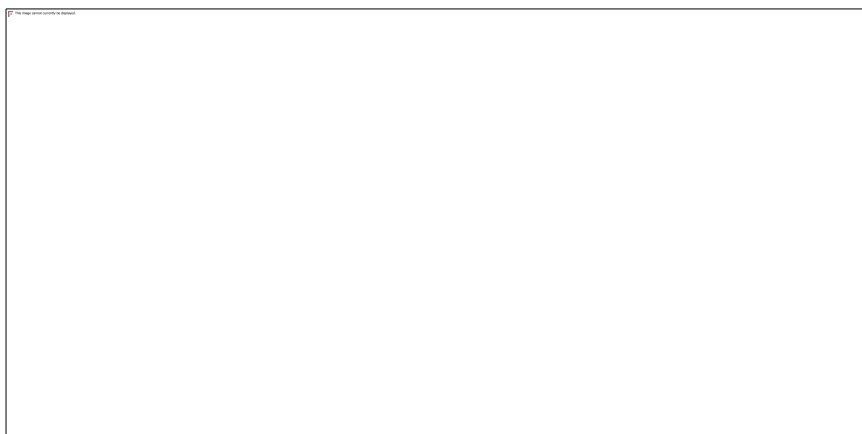
prometa na kružnim putovanjima u Splitu. U 2012.g. ostvareno je rekordnih 270 ticanja brodova na kružnim putovanjima sa 245.500 putnika. U odnosu na isto razdoblje prošle godine bilježi se povećanje broja putnika na kružnim putovanjima u iznosu od 36%³³.

Slijedom ovih činjenica, a sukladno studijama razvoja luke Split, sve u smislu poboljšanja funkcioniranja domaćeg i međunarodnog linijskog prometa kao i prihvata većih brodova na kružnim putovanjima planirana je dogradnja vanjskih vezova, odnosno izgradnja pristana za prihvrat putničkih brodova na vanjskom dijelu lukobrana Gradske luke Split. Planiranom dogradnjom vanjskih vezova u Gradskoj luci Split značajno će se povećati postojeći kapaciteti za prihvrat većih brodova na kružnim putovanjima i brodova u međunarodnom prijevozu, čime će se ujedno i riješiti problem prometnog zagušenja na postojećim vezovima, te će se podići razina usluge i sigurnosti u luci, kako brodaru, tako i samim putnicima i korisnicima luke. Također, ovim projektom postići će se veliki pozitivni efekti za gospodarstvo. Povećanje posjete turista na kružnim putovanjima stvara visoke dodatne prihode u turizmu i ugostiteljstvu te povoljno utječe na razvoj gospodarskih aktivnosti.

Gradnja putničkih vezova na vanjskoj strani lukobrana splitske Gradske luke najveća je investicija u njezinoj povijesti. Vrijedna je gotovo 23 i pol milijuna eura i bit će financirana iz izvornih prihoda Lučke uprave Split i dijelom iz državnog proračuna. Novi lukobrani omogućit će pristajanje najvećih brodova na kružnim putovanjima i Split uvrstiti među najzanimljivija turistička odredišta. Očekuje se da će se nakon završetka gradnje vanjskih vezova značajno povećati broj putnika na kružnim putovanjima u splitskoj luci, kojih je sada oko 200 tisuća godišnje.

³³ <http://portsplit.com/arhiva-dolazaka-2012/> (29.07.2014.)

Slika 9. Budući vanjski vezovi za prihvat brodova na kružnim putovanjima

Izvor: <http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/u-splitskoj-luci-grade-se-novi-vezovi-vrijedni-200-milijuna-kuna---300918.html> (29.07.2014.)

Tabela 11: Broj putnika na kružnim putovanjima po mjesecima u luci Split za 2013. godinu

MJESEC	PUTNICI
1.	94
2.	295
3.	4091
4.	6535
5.	25414
6.	29959
7.	17029
8.	30815
9.	32394
10.	27093
11.	14757
12.	631
UKUPNO	189107

Izvor: izradila autorica prema podacima <http://portsplit.com/wp-content/uploads/posjeta-brodova-na-kruznim-putovanjima-2013.htm> (29.07.2014.)

3.3.3. Zadar

Luka Zadar prema veličini i značaju proglašena je lukom od osobitog međunarodnog gospodarskog interesa za Republiku Hrvatsku. Zadarska luka smještena je u srcu grada. Takav položaj omogućuje direktan pristup kulturnim znamenitostima, trgovinama i ostalim sadržajima grada Zadra. Transfer putnika do luke je brz i jednostavan budući da je potrebno samo pet minuta pješice do bilo koje lokacije u gradu³⁴. Luka se nalazi u središtu sjeverne Dalmacije, a bogata ponuda povijesne i kulturne raznolikosti te idealni geografski položaj i blaga mediteranska klima privlači svake godine sve više putnika na kružnim putovanjima. Turističku atraktivnost Zadar gradi na sprezi kulture s turizmom.

Promet brodova na kružnim putovanjima u Zadarskoj luci je sve veći, a kako je luka smještena u samoj jezgri grada na vrlo skućenom prostoru potrebna su proširenja postojećih i izgradnja novih terminala za prihvat brodova na kružnim putovanjima. Nova putnička luka u Gaženici omogućit će istovremeni prihvat tri broda na kružnim putovanjima. Razvoj i premještanje terminala na novu lokaciju dati će luci novo značenje, a osobito značajno je mogućnost da zadarska luka postane home-port, odnosno matična luka velikih kruzera. Novi putnički terminal u Gaženici ocijenjen je višestruko korisnim, ponajprije zbog velikih mogućnosti razvoja grada Zadra i šireg područja u smislu povećanja prometa te otvaranja novih radnih mjesta.

Slika 10: Budući putnički terminal Gaženica

Izvor: http://www.port-authority-zadar.hr/i_hr_nova.html (01.08.2014.)

³⁴ http://www.port-authority-zadar.hr/i_hr.html (01.08.2014.)

Tabela 12: Usporedba broja putnika u luci Zadar u razdoblju od 2008. do 2013. godine

GODINA	PUTNICI
2008.	24231
2009.	12286
2010.	17157
2011.	28677
2012.	20958
2013.	33647

Izvor: izradila autorica na temelju podataka http://www.port-authority-zadar.hr/i_hr_cruiseri.html
(01.08.2014.)

4. RAZVOJ POMORSKOG GOSPODARSTVA UTJECAJEM KRUŽNIH PUTOVANJA

Pomorsko gospodarstvo obuhvaća sve gospodarske grane i djelatnosti koje iskorištavaju more kao prirodni resurs: proizvodne grane su brodogradnja, ribarstvo i proizvodnja morske soli, prometne grane morsko brodarstvo, morske luke i pomorski turizam. Sve one čine tzv. pomorsko-gospodarski kompleks ili sustav, koji dijelom održava funkcionalne veze između pomorskih grana, a dijelom s kopnenim granama narodnog gospodarstva. Time one obogaćuju strukturu gospodarstva unoseći dinamički element i integrativnu komponentu u ukupnom razvoju tog gospodarstva³⁵.

Na razvoj pomorskog gospodarstva prvenstveno utječe ponuda turističke destinacije. Kada se govori o ponudi turističke destinacije podrazumijeva se zanimljivosti destinacije, geografski položaj, klima, raznolikost odnosno kulturno povijesna ponuda, a isto tako utječu i lučki kapaciteti te razvijenost lučke infrastrukture. Sustav kružnih putovanja sve se više odnosi i na ponude usluga na kopnu kao i na one na brodovima za kružna putovanja koji plove prema određenim odredištima. Prihodi kruzing kompanija predstavljaju 3% ukupnog prihoda od turizma. Prema World Travel and Tourism Council, putnici na pomorskim krstarenjima troše 30% manje od stacionarnih gostiju³⁶. Međutim, brodovi za kružna putovanja koji dovode dnevne goste utječu na razvoj pomorskog gospodarstva stvarajući nova radna mjesta u djelatnostima koja su vezana uz obavljanje uslužnih djelatnosti kruzing turizma.

Kružna putovanja razlikuju se od klasičnog turizma pa tako imaju i posebne potrebe. Kada veliki broj turista dođe u male gradske sredine, kao što su u Hrvatskoj dalmatinske destinacije, otvaraju se nova radna mjesta, zahtijevaju se veći broj vodiča, prodavača, vozača prijevoznih sredstava, agencijsko poslovanje se širi, otvaraju se suvenirnice, trgovine, beach barovi i druge slične uslužne djelatnosti koje su otvorene samo za potrebe koje zahtijevaju putnici, a utjecaj na gospodarstvo je sve veći.

³⁵Zbornik radova znanstvenog skupa „Susreti na dragom kamenu 2000“, Ivo Žuvela: Pomorsko gospodarstvo i pomorska politika Hrvatske, str. 148

³⁶mr.sc. Ivica Benić, Utjecaj pomorskih krstarenja na turističku destinaciju, Dubrovnik, 2011., str. 1 <http://hrcak.srce.hr/75461?lang=en> (06.08.2014.)

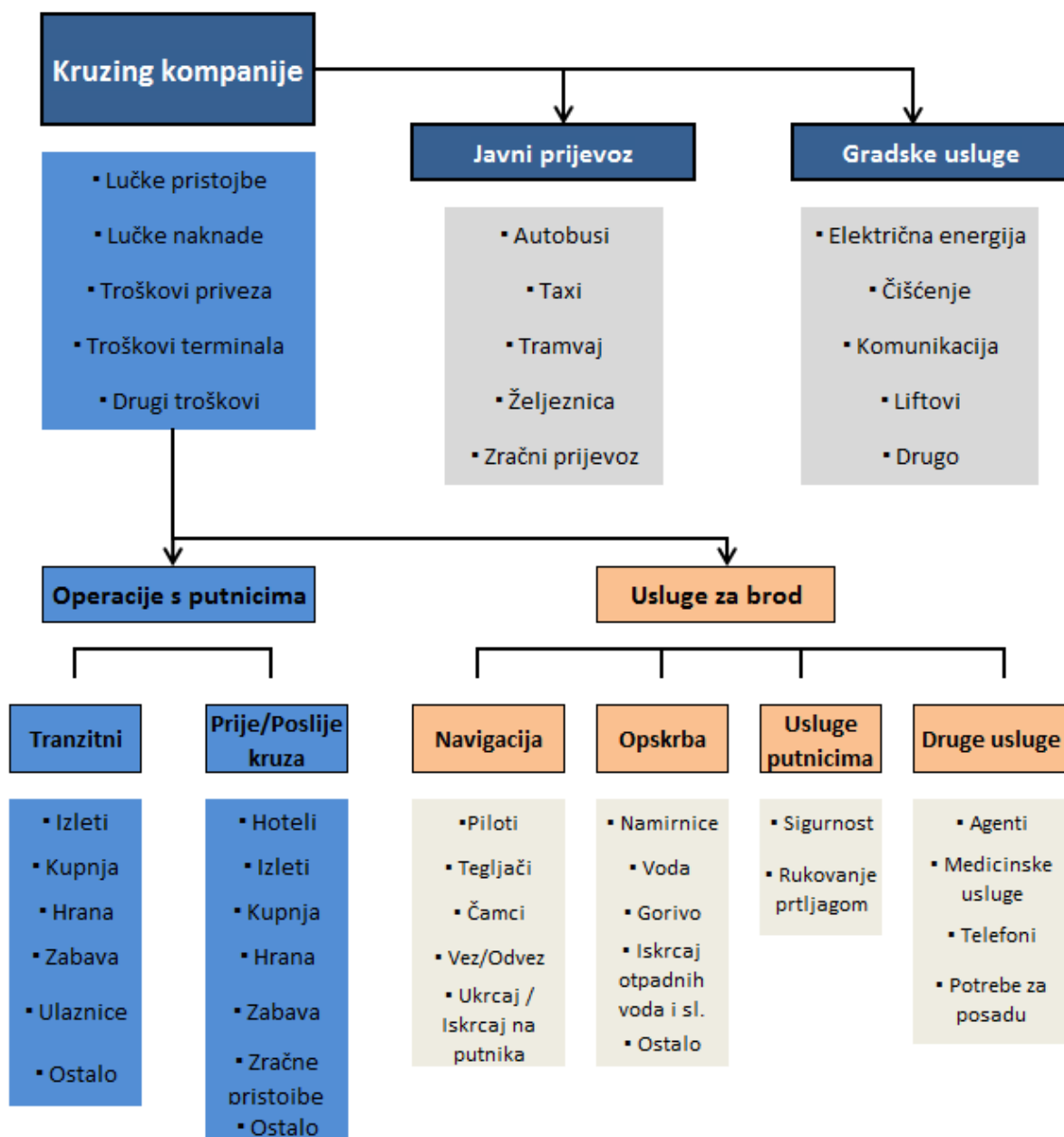
Dolazi do migracija iz ruralnih u urbane sredine, odnosno sezonski rad, a povećanje broja ljudi na jednom mjestu zahtjeva od domaćina i veće osiguranje putnika (opasnost od kriminala) i veću aktivnost medicinskih službi pošto se broj intervencija povećava u ljetnim mjesecima.

Kružna putovanja također utječu i na visinu cijena proizvoda i usluga u turističkim destinacijama što dovodi do iseljavanja autohtonog stanovništva zbog velikih troškova života (npr. stara jezgra Dubrovnika). No, prema anketi provedenoj od Instituta za turizam 2007. godine, odnos građana Dubrovnika prema kruzerima je pozitivan, odnosno stanovnici prepoznaju kruzing turizam kao jednu od važnijih gospodarskih aktivnosti³⁷.

Kao što je već navedeno, lučki kapaciteti i razvijenost lučke infrastrukture utječu na razvoj pojedine kruzing destinacije odnosno zahtijevaju se projekti investiranja u lučke terminale, a sve kako bi se zadovoljili zahtjevi brodova za kružna putovanja. U luke se počinju ulagati milijune eura.

³⁷ Ibidem str. 4

Shema 1: Utjecaj kruzing turizma na gospodarstvo destinacije

Izvor: Ivica BeniĆ, Utjecaj pomorskih krstarenja na turističku destinaciju, Dubrovnik, 2011., str. 6 (04.08.2014.)

Kruzing turizam godišnje generira približno 18 milijardi USD u troškovima putnika i predstavlja najbrže rastući sektor turističkih putovanja u posljednjih 20 godina³⁸.

Utjecaj kružnih putovanja na gospodarstvo može biti izravnim, neizravnim i induciranim prihodima što je vidljivo iz sheme 1.

³⁸ Ibidem str. 7

Izravni prihodi se vezuju uz prodavače usluga i dobara izravno brodovima na pomorskim krstarenjima, putnicima i posadi. Prihodi od brodova su lučke pristojbe, lučke naknade, troškovi priveza, troškovi terminala, opskrba namirnicama, vodom, gorivom, usluge navigacije (pilot, tegljač, čamci, vez/odvez, ukrcaj/iskrcaj putnika), održavanje i sl. Putnici pridonose kroz potrošnju u javnom prijevozu (autobusi, taxi, željeznica, zračni prijevoz), kupnjom suvenira, hrane, pića, ulaznica, odlazaka na izlete... Potrošnja posade slična je onoj putnika samo u drugom omjeru uz naglasak na potrošnju elektronike.

Neizravni prihodi dobivaju se uz potrošnju dobara i usluga lokalnog biznisa, odnosno putničke agencije iznajmljuju autobuse za prijevoz putnika, kupuju gorivo, koriste usluge čišćenja, zapošljavaju ljude u svojim uredima, plaćaju komunalije... Inducirani prihodi proporcionalni su ostvarenju izravnih i neizravnih.

Ukupni ekonomski utjecaji su zbroj izravnih, neizravnih i induciranih učinaka. Neizravni učinci proizlaze iz potrošnje direktnih učinaka, dok su inducirani učinci rezultat potrošnje zaposlenika.

Tabela 13: Ukupni ekonomski učinci europskog krizing sektora po industrijama u 2013. godini

INDUSTIJA	POTROŠNJA U € MIL	POSLOVI	NAKNADA U € MIL
GRADITELJSTVO	2 428	17 463	335
PROIZVODNJA	13 744	76 811	2 976
-netrajna roba	4 851	19 659	718
-trajna roba	8 893	57 152	2 258
TRGOVINA NA VELIKO I MALO	2 354	30 810	556
PRIJEVOZ	8 531	106 469	3 118
GOSTOPRIMSTVO	1 250	16 951	376
FINANCIJSKE I POSLOVNE USLUGE	9 149	65 056	2 333
OSOBNE USLUGE	1 905	25 857	804
UKUPNO	39 361	339 417	10 498

Izvor: izradila autorica prema

[http://www.cruiseexperts.org/media/756615/clia_economic_contribution_report - 16th_june_2014.pdf](http://www.cruiseexperts.org/media/756615/clia_economic_contribution_report_-_16th_june_2014.pdf) str. 5 (04.08.2014.)

Ukupni ekonomski učinci su raspoređeni među razne industrije od izravnih gospodarskih učinaka. Ipak proizvodnja (prvenstveno brodogradnja) i prijevozni sektori i dalje čine više od polovice krizing industrije u cijeloj Europi. Prijevozni i komunalni sektor, uključujući zaposlenike krizing putovanja, čine 22% ukupne proizvodnje i 31% od ukupnog broja zaposlenih i 30% od ukupnih naknada. Proizvodni sektor, koji uključuje i brodogradnju, čini 35% ukupne proizvodnje, 23% radnih mjesta i 28% od ukupne naknade koje generira krizing industrija.

Gospodarski utjecaji su se proširili diljem Europe. Međutim, kao što je navedeno u tablici 14. većina tih utjecaja su koncentrirana u pet zemalja, na koje otpada oko 80% krstarenja u Europi. U tri zemlje Italiji, Njemačkoj i Velikoj Britaniji ukupan iznos od izravnih rashoda kruzing industrije iznosio je 66%. Ovo tri zemlje doživjele su povećanje od 3,9% u izravnim izdacima u odnosu na 2012.godinu. Ove zemlje sudjeluju u svim segmentima industrije:

- posluživanje kao glavni izvor i odredište tržišta za krstarenje putnika,
- održavanje objekata i snabdijevanje posade
- usluge brodogradnje i popravka
- opskrba gorivom putničkih brodova

Preostale dvije zemlje od prvih pet teže da budu utjecajne na jednom ili dva glavna segmenta:

Španjolska služi prvenstveno kao izvor i odredište putovanja s nekim sjedištima poslovanja, dok je Francuska je uglavnom izvor i odredišno tržište s naglaskom na brodogradnju.

Kao što je prikazano u tablici prvih pet zemalja bilježi najveće izravne troškove. Tijekom 2013. godine Velika Britanija je povela s porastom od 6,5% u izravnim rashodima u odnosu na 2012. godinu dok su Njemačka i Italija doživjele nešto manje dobitke u izravnim rashodima u kruzing sektoru, 3,6% i 2,5%. Francuska se našla sa povećanjem od gotovo 1%, a Španjolska bilježi pad u izravnim troškovima za 2,2%.

U idućih pet zemalja prikazanih u tablici najznačajniji rast ima Finska s 96% rasta u izravnoj potrošnji³⁹.

³⁹ http://www.cruiseexperts.org/media/756615/clia_economic_contribution_report_-_16th_june_2014.pdf
str. 5 (06.08.2014.)

Tabela 14: Ukupni ekonomski učinci kruzing sektora po zemljama, 2013.

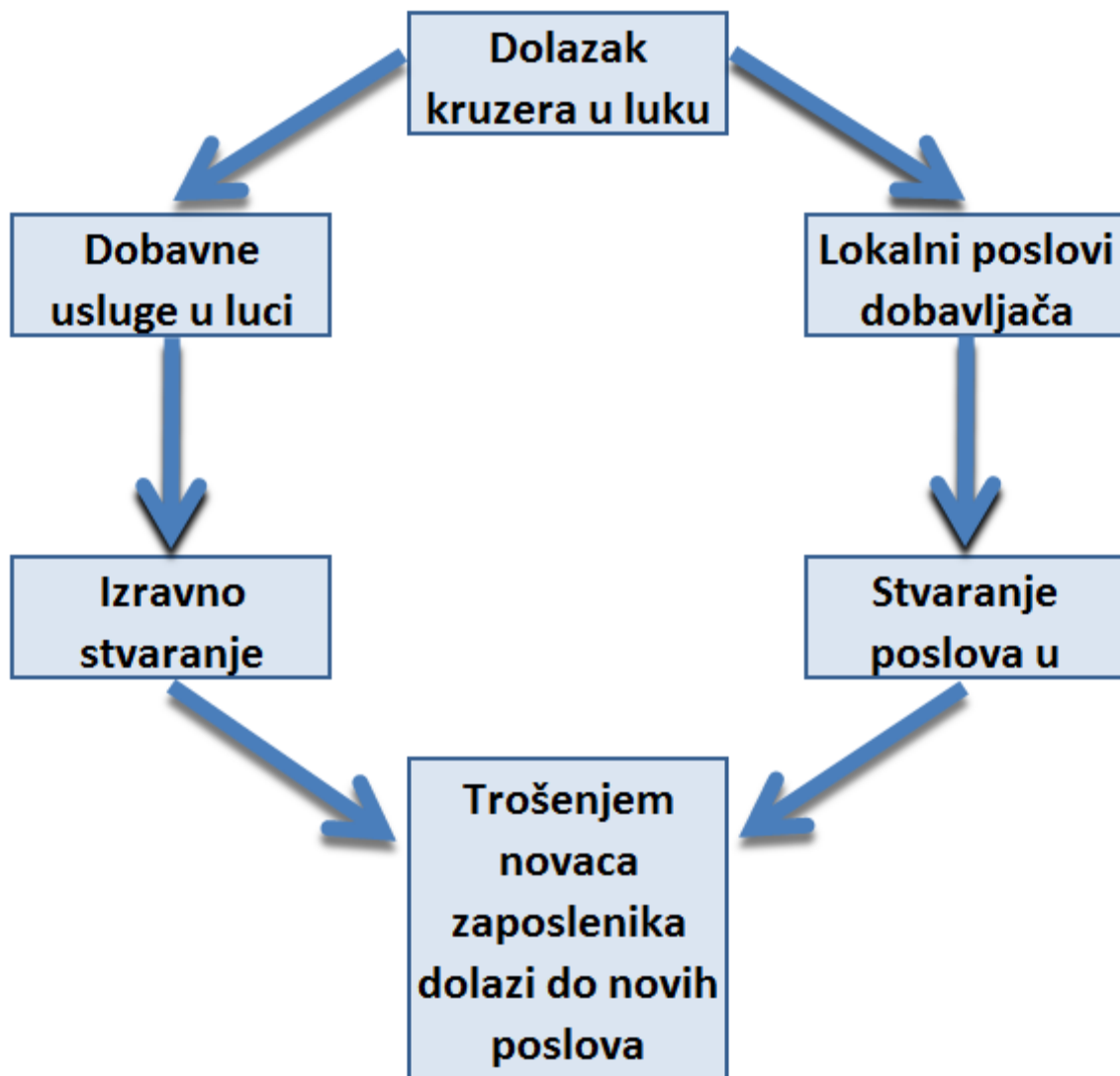
ZEMLJA	IZRAVNI TROŠKOVI € MIL	POVEĆANJE OD 2012. GODINE	UKUPNI POSLOVI	UKUPNE NAKNADE € MIL
ITALIJA	4 571	2,5%	102 867	3 107
UK	3 125	6,5%	70 241	2 580
NJEMAČKA	3 060	3,6%	46 863	1 706
ŠPANJOLSKA	1 226	-2,2%	25 620	763
FRANCUSKA	1 076	0,9%	14 461	632
NORVEŠKA	606	9,8%	14 864	481
GRČKA	574	-2,4%	11 215	215
FINSKA	518	96,2%	7 742	292
NIZOZEMSKA	357	1,7%	5 826	166
DANSKA	223	4,2%	2 965	104
UKUPNO	15 336	4,5%	302 664	10 046

Izvor: izradila autorica na prema

http://www.cruiseexperts.org/media/756615/clia_economic_contribution_report_-_16th_june_2014.pdf str. 5
(04.08.2014.)

Troškovi brodova, putnika i posade izravno utječu na zapošljavanje ljudi u odjelu koji pruža te usluge. Ti izravni poslovi uzrokuju trošenje i prihode u drugim odjelima koji pružaju usluge i tako se stvaraju novi poslovi i nova radna mjesta (shema 2.). Cilj je smanjiti uvoz i pružiti vlastita dobara i usluge koje zahtijevaju brodovi na kružnim putovanjima, a samim povećanjem prihoda stvara se i više radnih mjesta. Broj radnih mjesta ovisi i o cijena usluga i standardu pojedinih zemalja odnosno konkurentnost pojedinih destinacija.

Shema 2: Razvoj gospodarstva prilikom ulaska broda u luku

Izvor: Ivica Benić, Utjecaj pomorskih krstarenja na turističku destinaciju, Dubrovnik, 2011., str. 7 (10.08.2014.)

U lukama ticanja samo određeni dio putnika i posade silazi s broda i privremeno boravi na kopnu. Prema Studiji održivog razvoja kruzing turizma u Republici Hrvatskoj postoje mnogo faktora koji utječu na udio broja putnika i posade u lukama ticanja od kojih se može izdvojiti atraktivnost destinacije i informiranost putnika o destinaciji, ponuda izleta u destinaciji, vremenske prilike tijekom boravka broda u luci. Putnici u luci najčešće idu u razgled destinacije i turističkih atrakcija, izlete, kupovine u trgovine i suvenirnice te ugostiteljske objekte. Ponuda izleta i razgledavanja važan je dio svake turističke destinacije koja donosi prihode brodskim kompanijama, organizatorima ali i lokalnoj zajednici.

Najčešće aktivnosti gostiju u kruzing destinacijama na području Hrvatske istražene su od strane Instituta za turizam 2006. godine. Ispitani su svi gosti (putnici i članovi posade) na međunarodnim brodskim kružnim putovanjima koji su posjećivali Dubrovnik, Korčulu, Split i Zadar tijekom četiri ljetna mjeseca 2006. godine.

Tabela 15: Aktivnosti gostiju u destinaciji

AKTIVNOSTI	POSTOTAK
Konsumiranje pića u ugostiteljskim objektima	80%
Konsumacija hrane u ugostiteljskim objektima	48%
Odlazak u kupovinu	78%
Samostalno razgledavanje grada	72%
Odlazak na organizirane izlete	39%
Posjet muzeju/ izložbi	31%

Izvor: Institut za turizam, Tomas Brodska kružna putovanja 2006.

http://www.iztg.hr/UserFiles/Pdf/Tomas/2006_TOMAS_BRODSKA_KRUZNA_PUT_HR.pdf

(10.08.2014.)

U tablici 15 aktivnost gostiju koja se ističe je konzumiranje pića u ugostiteljski objektima, 80%, te odlazak u kupovinu i samostalno razgledavanje grada, više od 70%.

Tabela 16: Potrošnja gostiju u destinaciji

POTROŠNJA	POSTOTAK
Suveniri i razglednice	62%
Autohtona hrvatska pića	16%
Umjetnički predmeti	16%
Autohtoni prehrambeni proizvodi	12%

Izvor: Institut za turizam, Tomas Brodska kružna putovanja 2006.

[http://www.iztztg.hr/UserFiles/Pdf/Tomas/2006 TOMAS BRODSKA KRUZNA PUT HR.pdf](http://www.iztztg.hr/UserFiles/Pdf/Tomas/2006_TOMAS_BRODSKA_KRUZNA_PUT_HR.pdf)

(10.08.2014.)

Promatrajući tablicu 16 primjećuje se da gosti troše novac najviše na suvenire te autohtone proizvode destinacije u kojoj se nalaze.

4.1.NEGATIVNI I POZITIVNI UTJECAJI KRUZING TURIZMA NA GOSPODARSTVO

Kada se spomene izraz kružna putovanja, odmah se pomisli na tople krajeve, atraktivne destinacije, no postoji i negativna strana kruzina. Dolazak kruzera u Dubrovnik može ostaviti posljedice sa sigurnosnog gledišta. Naime, Dubrovnik dnevno posjeti više od deset tisuća putnika te se tako stvaraju gužve na ulicama grada, što ostavlja negativan dojam na putnike, stacionarne goste ali i na samo funkcioniranje grada i druge djelatnosti koje utječu na razvoj gospodarstva. Moguća rješenja ovih problema su dnevna ograničenja broja gostiju sa brodova na kružnim putovanjima u Dubrovniku (8000 dnevno)⁴⁰, turisti bi trebali koristiti mapu s atrakcijama, kretati se desnom stranom ulice da bi se izbjegle gužve, uvesti posebne regulacije koje zabranjuju ležanje i ručanje na pločniku i ulici.

Procjene utjecaja kruzina turizma na gospodarstvo radi se u mnogim zemljama. Izvode se razne studije o kretanjima turista, njihove potrošnje u inozemstvu. Kruzina turizam često se koristi i za razvoj ekonomske situacije pojedine zemlje. Međutim, kružna putovanja nisu stabilan izvor prihoda i ovise o mnogo faktora:

- sezonalnost koja utječe na investicije

⁴⁰ <http://www.portdubrovnik.hr/index.php?act=1&lnk=6&lan=hr#6> (10.08.2014.)

- posjete turista koje mogu biti vezane uz vremenske prilike ili političko stanje pojedine zemlje
- visina cijena

Postoji niz negativnih utjecaja otvaranjem novih poslova i ekonomskih aktivnosti:

- inflacija cijena i rast cijena nekretnina
- uvoz roba iz inozemstva za potrebe brodova
- ograničen povrat u investicijama zbog sezonalnosti pomorskih krstarenja
- dodatni troškovi gradskim vlastima
- curenja u prihodima od pomorskih krstarenja uslijed lokalne ekonomije
- potencijalna ekonomska ovisnost o kruzingu turizmu i zapostavljanje drugih gospodarskih aktivnosti⁴¹.

U Hrvatskoj, dakle, postoji više nedostataka koji utječu na gospodarstvo, a najistaknutiji su oni koji se odnose na organizaciju prihvata kruzera i putnika u destinacijama (lučka uprava-gradska uprava-putničke agencije)⁴². Lučka infrastruktura također predstavlja problem jer je neodgovarajuća za prihvata brodova i putnika te nijedna luka u Hrvatskoj nije polazna, lučke pristojbe i naknade niže su od cijena konkurentskih destinacija, niska razina kvalitete usluga i nedovoljna ponuda izleta unutar destinacije negativno utječu na prihode u gospodarstvu.

Prva prednost koja pozitivno utječe na razvoj kruzingu turizma u Hrvatskoj je prirodna raznolikost i atrakcija odnosno geografski položaj. Hrvatska se nalazi na Jadranu, u sredini kruzingu tržišta i postala je nezaobilazna kruzingu destinacija posebno nakon izgrađenih novih autocesta prema moru i vrlo povoljnog razmještaja zračnih luka, što pozitivno utječe na njezinu poziciju na kruzingu tržištu. Iako je lučka infrastruktura navedena u nedostacima, prednost je ta što postoje planovi za proširenje lučkih kapaciteta od kojih su neki već u tijeku, a postoji mogućnost da neke od luka postanu i polazne luke određenih brodskih kompanija.

⁴¹ op.cit. mr.sc. Ivica Benić., str. 6

⁴² op.cit. Prof.dr.sc. Daniela Gračan, doc.dr.sc. Zrinka Zadel, str.

4.2. BUDUĆI RAZVOJ KRUZING TURIZMA U HRVATSKOJ

U Republici Hrvatskoj razvoj međunarodnog kruzinga određivale su inozemne brodarske kompanije dok se Hrvatska samo prilagođavala zahtjevima, međutim u budućnosti Hrvatska treba kruzing razvoj usmjeravati prema svojim vizijama i planovima. Hrvatska postaje jedna od najpopularnijih i nezaobilaznih kruzing destinacija na Sredozemlju.

U kruzing je uključeno dvadesetak luka ticanja u Hrvatskoj koje međusobno surađuju radi što boljeg razvoja kruzinga te treba početi usmjeravati svoje planove da neke luke postanu i početne luke. U Hrvatskoj ima sedam obalnih županija sa ukupno 378 turističkih mjesta⁴³.

Slika 11: Buduće kruzing destinacije u Hrvatskoj za velike, srednje i male brodove

Izvor: Institut za turizam, Studija održivog razvoja kruzing turizma u Hrvatskoj, Zagreb 2007., str.21
<http://www.mint.hr/UserDocsImages/SAZETAK-Studija-kruzing.pdf> (10.08.2014.)

⁴³ Institut za turizam, Studija održivog razvoja kruzing turizma u Hrvatskoj, Zagreb 2007., str. 18
<http://www.mint.hr/UserDocsImages/SAZETAK-Studija-kruzing.pdf> (10.08.2014.)

Neka turistička mjesta su već prepoznata kao kruzina destinations, a neke će to tek postati. Manji i butik kruzini⁴⁴ ne zahtijevaju posebnu lučku infrastrukturu i dovoljno im je malo mjesta u lukama pa stoga mogu posjetiti sve obalne i otočne destinations, dok su zahtjevi većih kruzera sve veći.

Tabela 17: Postojeće i buduće kruzina destinations u Hrvatskoj

LUKE RAZVOJA MEĐUNARODNOG KRUIZINGA U HRVATSKOJ	
1. Poreč	10. Zadar
2. Rovinj	11. Šibenik
3. Pula	12. Split s Trogirom
4. Rijeka s Opatijom	13. Vis
5. Krk	14. Hvar
6. Cres	15. Ploče
7. Rab	16. Korčula
8. Mali Lošinj	17. Dubrovnik s Cavtatom
9. Pag	

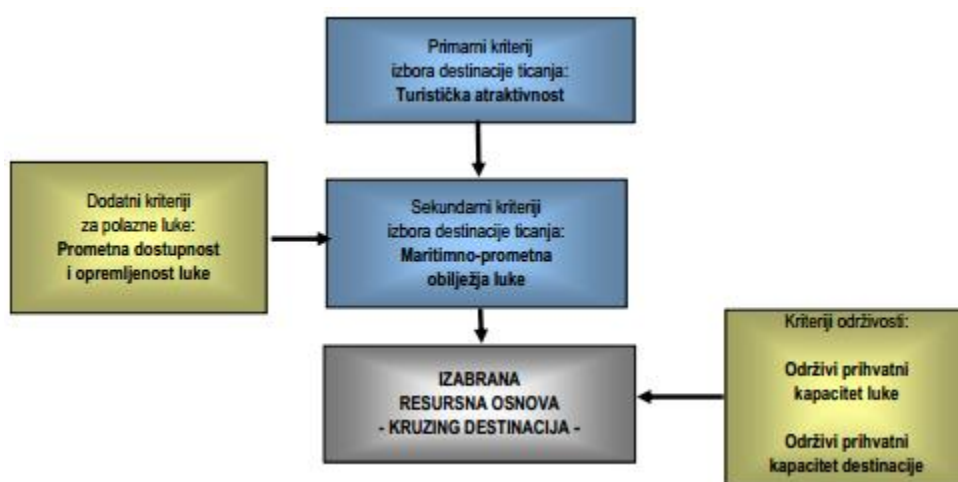
Izvor: Institut za turizam, Studija održivog razvoja kruzina turizma u Hrvatskoj, Zagreb 2007., str. 18 (13.08.2014.)

Za izbor početne luke potrebna je dobra prometna povezanost i opremljenost luke, odnosno mogućnost parkiranja osobnih automobila u luci, opremljenost putničkog terminala sa ugostiteljskim objektima, mjenjačnicama, taxi službama, rent a car uslugama, higijenskim potrebama, mogućnost snabdijevanja broda potrebnim namirnicama, mogućnost popravka broda dok je za luku ticanja bitna turistička atraktivnost. Turističke atrakcije najčešće su zaštićena kulturno- povijesna baština na temelju koje se organiziraju izleti za putnike kada brod stigne u luku ticanja.

⁴⁴ Manji i butik kruzini- brodovi do 500 putnika

U Hrvatskoj je kruzing orijentiran na prihvat brodova srednjih veličina, a samo u nekim lukama na one velike⁴⁵. Razlog tome je nedovoljan kapacitet lučke infrastrukture, no kao što je već navedeno postoje planovi u određenim lukama koje će u budućnosti istovremeno moći primiti brodove velikih kapaciteta. Što je luka bolje opremljena za prihvat brodova to će se turistička destinacija više razvijati kada je riječ o međunarodnom kruzingu. O izboru područja u kojem će ploviti brod za kružna putovanja odlučuje sam brodar, a ovise o zahtjevima tržišta i mogućim prihodima od putovanja na takvim destinacijama (shema 3.).

Shema 3: Kriteriji za izbor kruzing destinacije

Izvor: Institut za turizam, Studija održivog razvoja kruzing turizma u Hrvatskoj, Zagreb 2007., str. 17 (13.08.2014.)

Sve veći broj dolazaka kruzera i posjetitelja razlog su za postavljanje prostornih ograničenja za posjetitelje s kruzera odnosno u nekim turističkim destinacijama ograničen je broj putnika s kruzera dok će se u neke to tek uvesti. Određeni kapacitet putnika sa kruzera određuje se u samoj luci ticanja koja je i razlog dolaska broda zbog njene atraktivnosti, kapacitet se određuje za vrijeme najvećeg turističkog opterećenja.

Prihvatni kapacitet luka određuje se na temelju istovremenog broja kruzera u lukama koji mogu osigurati najveći broj putnika u luci istovremeno, a da pri tome budu zadovoljeni svi sigurnosni kriteriji za manevriranje i boravak broda u luci (tablica 18.).

⁴⁵ op. cit. Institut za turizam, str. 16

Tabela 18: Maksimalni istovremeni prihvat kruzera i putnika u postojećim i budućim kruzingu destinacijama u Hrvatskoj

Kruzingu destinacija	Maksimalni održivi istovremeni prihvat posjetitelja s kruzera:			Kruzingu destinacije za:		
	u gradu/mjestu	u luci	u kruzingu destinaciji*	velike brodove (1.000 i više putnika)	srednje velike brodove (500 do do 1.000 putnika)	male i butik brodove (do 500 putnika)
Pula	4.000 - 5.000	3.600	3.600	●	●	●
Rijeka	4.000 - 5.000	10.000	5.000	●	●	●
Zadar	4.000 - 5.000	5.300	5.000	●	●	●
Split	5.000 - 6.000	8.300	6.000	●	●	●
Dubrovnik	4.000 - 5.000	15.500	5.000	●	●	●
Rovinj	500 - 1.000	2.800	1.000		●	●
Šibenik	3.000 - 4.000	1.200	1.200		●	●
Poreč	do 500	2.000	500			●
Krk	do 500	300	300			●
Cres	do 500	500	500			●
Rab	do 500	500	500			●
Mali Lošinj	do 500	500	500			●
Pag	do 500	300	300			●
Vis	do 500	500	500			●
Hvar	do 500	3.800	500			●
Ploče	2.000	300	300			●
Korčula	do 500	2.800	500			●

Izvor: Institut za turizam, Studija održivog razvoja kruzingu turizma u Hrvatskoj, Zagreb 2007., str.20
<http://www.mint.hr/UserDocsImages/SAZETAK-Studija-kruzingu.pdf> (17.08.2014.)

Ukupni godišnji potencijal izabranih osnovnih kruzingu destinacija, točnije njihovih glavnih gradova/mjesta, pod gornjim pretpostavkama iznosi 7,9 milijuna putnika i članova posade. Potencijal destinacija je u naravi veći, jer obuhvaća i izdvojene turističke atrakcije izvan glavnog mjesta/grada u kruzingu destinaciji, ali samo u slučaju da se tokovi posjetitelja vode na takav način da ukupni broj posjetitelja s kruzera koji se zateknu u gradu/mjestu ne prelazi maksimalni istovremeni održivi broj posjetitelja u gradu/mjestu⁴⁶.

⁴⁶ Ibidem str.20

4.3. BUDUĆNOST KRUZING TURIZMA

Za kruzinge putovanja bilo je važno da se prvo uspostavi trajna industrija, što je do sada izuzetno dobro napravljeno. Ali upravo sada postaje zanimljivo u kruzingu industriji. Svaki od lidera u industriji su sada dobro pozicionirani i sa željom da ostave što veći trag na budućnost, preuzimanjem rizika i razbijanjem pravila. Svaki od brodara pokušava se nametnuti kao vodeći inovator.

Ovo je nekoliko vodećih točaka koje kruzingu industriju vode u budućnost:

- Globalne promjene kretanja

Tijekom godina kruzingu industrija bilježi rast s većinom putnika koji dolaze iz Sjeverne Amerike. Međutim, globalna tržišta uzrokuju stalne promjene u kretanjima putnika, te dominacija Sjeverne Amerike počinje opadati. Neki od stručnjaka čak navode kako će se povećati kapaciteti u europskim vodama, dok će se na Karibima moći vidjeti daleko manje kabina i vezova. Istovremeno, zemlje diljem svijeta koje su zainteresirane za izgradnju svoje slike u kruzingu industriji, promoviraju svoje tržište kao moguća destinacijska područja .

Tijekom narednih godina, brzo rastuće azijsko tržište će uzrokovati konstantnu prestrujavanje brodova na kružnim putovanjima na europsko i azijsko tržište. Već pozicionirane kao neke od najvažnijih željenih destinacija za putnike su u Australiji, Novom Zelandu, Singapuru.

- Raste potreba za uslugama kabine

Kruzingu kompanije morat će početi udovoljavati željama svojih klijenata za vrijeme trajanja krstarenja. Iz tog razloga, kompanije će početi redizajnirati svoje kabine pretvarajući ih u funkcionalno radno okruženje. Jedan od primjera je postavljanje flat screen televizora na strop kabine koji će omogućiti jednoj osobi gledanje televizora sa slušalicama, a da istodobno ne uznemiruje druge osobe koje rade za stolom. Uredske stolice, izvlačenje uredskog prostora, pristupačnost mobilnih i internetskih veza u

kabinama, projekcijska platna, veliki ekrani računalnih monitora samo su neki od potrebnih elemenata koje putnici zahtijevaju kada im se ukaže potreba za to.

- Brzi razvoj brodskih inovacija

Manji brodovi imaju tendenciju da se više fokusiraju na vlastita iskustva, dok veći brodovi i dalje guraju granice onoga što je moguće na moru. Podvodne sobe, zvjezdarnice na ploči, elektronski turnir centri, razni zabavni programi, gledanje filmova pod zvijezdama- otvorena kazališta/kina samo su neke od mogućih razvoja brodskih inovacija.

- Povećanje multi-generacijskih putovanja

Prema izvješćima CLIA-e više od 1,6 milijuna djece putuju svake godine, a taj broj je u porastu, dijelom zahvaljujući rastu multi-generacijskim rezervacijama. U izvješću se prikazuje da 46% obitelji na krstarenja sa sobom uzimaju 2 do 4 puta djecu u dobi do 18 godina, 15,2% da ih uzimaju sa sobom na 5 do 7 krstarenja, a 4,8% da ih uzimaju više od deset puta.

S obzirom da očekivano trajanje života raste, a ljudi sa 80 do 90 godina starosti postaju sve aktivniji brodari moraju naći još širi izbor programa. Ponude će tako biti raznovrsne da zadovolje sve dobne skupine koje se nalaze na brodu.

- Kraće vrijeme

Za kruzing putovanja, kraće vrijeme predstavlja nekoliko prednosti. Putnici su u prošlosti svoja putovanja morali rezervirati 6 do 12 mjeseci unaprijed dok je danas moguće rezervirati 1 do 2 mjeseca unaprijed. Last minute promotivni programi osiguravaju popunjenost kapaciteta na brodova, a putnici su zadovoljni organizacijom, zahtjevima i ponudom.

- Plutajuće države i gradovi

Kruzing industrija tiho ispituje granice međunarodnog prava tražeći odgovor na temeljno pitanje: "Koje stvari se mogu dogoditi u međunarodnim vodama koje nisu dopuštene u većini zemalja?"

Kruzing kompanije su već uzele oslobođanje od poreza na promet, kockanje zakonima, zahtjevima za ljudske resurse, minimalne zakone o plaćama, te mnoštvo drugih ograničenja kojima se firme na kopnu moraju baviti. No, koliko dugo će moći tako?

Može li medicinski turistički brod biti stacioniran u međunarodnim vodama za obavljanje medicinskih postupaka koji još uvijek čekaju odobrenje u drugim zemljama?

Je li moguće da brod služi kao šoping centar?

Može se izraditi i provoditi svoje zakone, početi uključivati tvrtke, razvijati vlastitu valutu, upravljati vlastitim bankovnim poslovanjem, te poslužiti kao porezno utočište?

Ukratko, je li moguće da brod postane samostalno suverena nacija?

Plutajući gradovi na oceanu dobili bi dodatnu pozornost zbog, dijelom, zabrinutosti oko klimatskih promjena.

Nekoliko njih je već u fazama ranog razvoja plutajućih i podmorskih gradova budućnosti.

Jedan plutajući grad je već u pogonu. Ovim super brodom za krstarenje od obale Floride upravlja Residensea. Dizajniran je za bogate obitelji koje žele živjeti i raditi s pogledom na more- dom koji pluta u međunarodnim vodama.

Sealand je ljudskog podrijetla struktura 60 milja od obale Engleske koja je etablirala kao samostalna država.

ResidenSea (slika 12) je 264 milijuna dolara vrijedan brod, ima 12-paluba, kapacitet za 650 osoba, jedan od vrste naselja plutajuće zajednice na moru koja kruži svijetom. Trebalo je šest godina za izgradnju, a sadrži luksuzne studije, jednosobne, dvosobne i trosobne spavaće rezidencije.

Slika 12: Residensea

Izvor: <http://www.futuristspeaker.com/2011/01/the-future-of-the-cruise-industry/> (25.08.2014.)

Slika 13: Plutajući gradovi arhitekta Vincenta Callebauta

Izvor: <http://www.futuristspeaker.com/2011/01/the-future-of-the-cruise-industry/> (25.08.2014.)

Belgijski arhitekt Vincent Callebaut zamislio je plutajući grad koji se prvenstveno napaja solarnim energijama i vjetroelektranama (slike 13 i i 14.).

Slika 14: Plutajući grad arhitekta Vincenta Callebauta

Izvor: <http://www.futuristspeaker.com/2011/01/the-future-of-the-cruise-industry/> (25.08.2014.)

U Tokiju, zbog nedostatka zemljišta, "Grad u piramidi", predložen je da pluta na Tokyo Bay (slika 15)

Slika 15: Grad u piramidi, Tokyo Bay

Izvor: <http://www.futuristspeaker.com/2011/01/the-future-of-the-cruise-industry/> (25.08.2014.)

Plivajući grad Andrása Győrfia je bio pobjednik prvog 3D dizajna na natjecanju Seasteading Instituta u 2009.godini

Slika 16: Plivajući grad Andrása Győrfia

Izvor: <http://www.futuristspeaker.com/2011/01/the-future-of-the-cruise-industry> (25.08.2014.)

- Ekstremni dizajni brodova

Kruzing kompanije su dokazale da se nalaze na vrhu vrlo profitabilne industrije i što je više brodova, isplativost postaje sve veća. Dolazi nova era ekstremnih brodskih dizajna i ekstremnih operativnih strategija. Evo nekoliko ideja koje su predložene:

Slika 17: Brod matica

Izvor: <http://www.futuristspeaker.com/2011/01/the-future-of-the-cruise-industry/> (25.08.2014.)

Waterstudios, Royal Haskoning, i nizozemski Docklands su formirali grupu koja je dizajnirala plutajući kruzingski terminal koji bi trebao biti izgrađen do kraja 2014. godine

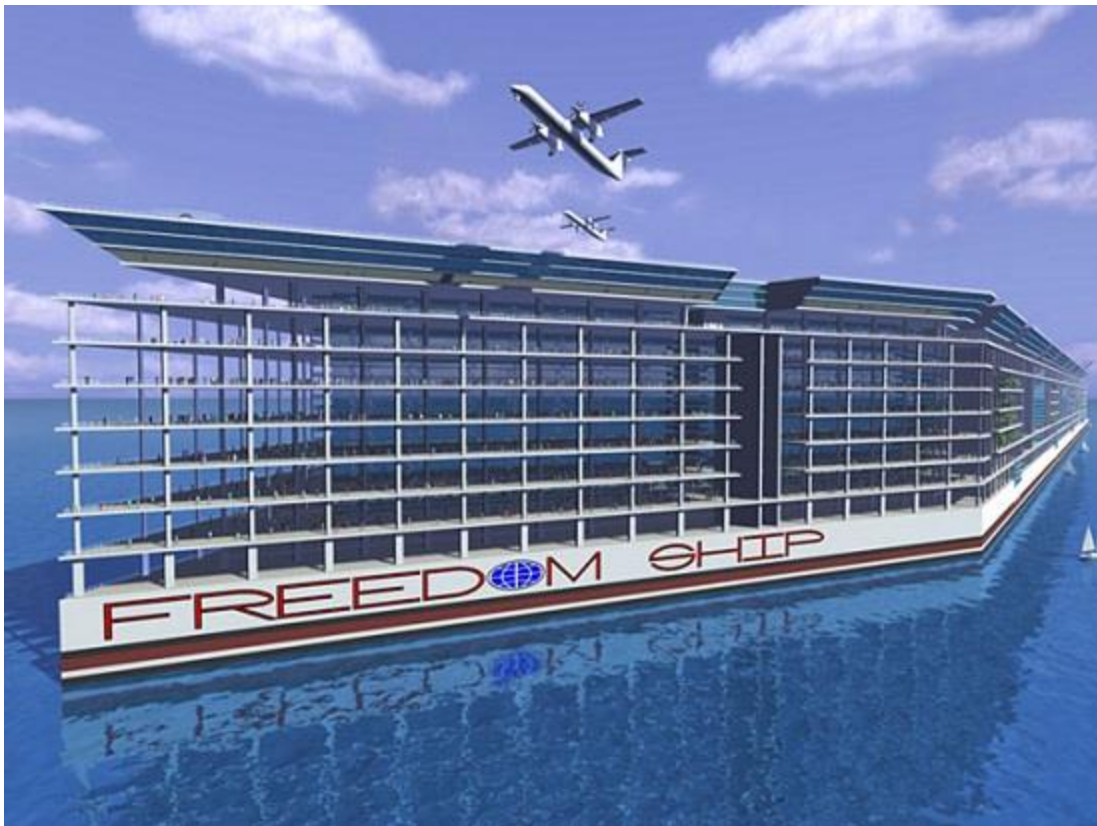
Slika 18: Plutajući kruzingski terminal

Izvor: <http://www.futuristspeaker.com/2011/01/the-future-of-the-cruise-industry/> (25.08.2014.)

Brod Freedom je "plutajući grad" čiji koncept je predložio Norman Nixon iz firme Freedom Ship International. S dužinom od 1400 metara, širine 230 metara i visine 110 metara, brod Freedom je četiri puta dulji od najvećih brodova u današnjem svijetu (slika 19).

Slika 19: Brod Freedom

Izvor: <http://www.futuristspeaker.com/2011/01/the-future-of-the-cruise-industry/> (25.08.2014.)

Postavljajući pitanja porasta razine mora, arhitektonska tvrtka Remistudio iz Rusije predlaže plutajuće hotele u obliku luka kao utočišta čak i od ekstremnih poplava (slike 20 i 21).

Slika 20: Plutajući hotel u obliku luka

Izvor: <http://www.futuristspeaker.com/2011/01/the-future-of-the-cruise-industry/> (25.08.2014.)

Slika 21: Plutajući hotel u obliku luka, podvodni dio

Izvor: <http://www.futuristspeaker.com/2011/01/the-future-of-the-cruise-industry/> (25.08.2014.)

Slika 22: MORPHotel

Izvor: <http://www.futuristspeaker.com/2011/01/the-future-of-the-cruise-industry/> (25.08.2014.)

MORPHotel (slika 22) je koncept arhitekta Gianluce Santosuossa. To je jedinstveni projekt koji namjerava razviti novi koncept luksuznih hotela u kojem korisnik može živjeti unutar plutajućeg sustava koji neprestano mijenja poziciju diljem svijeta .MORPHotel je u stanju prilagoditi svoj oblik s vremenskim uvjetima i morfologije mjesta, zahvaljujući linearnim strukturama.

Slika 23: MORPHotel kao dio grada

Izvor: <http://www.futuristspeaker.com/2011/01/the-future-of-the-cruise-industry/> (25.08.2014.)

5. ZAKLJUČAK

Razvoj kružnih putovanja započinje 60-ih godina prošlog stoljeća. Kružna putovanja pojavila su se relativno kasno s obzirom na druge vrste turizma. Kako su zrakoplovne kompanije počele zauzimati sve veći tržišni prostor, brodarske kompanije su počele razvijati nova tržišta i nove tržišne segmente te su krstarenja postajala sve popularnija. Zahtjevi korisnika u kruzingu turizmu su različiti te ponuda destinacija i samih brodova mora biti širokog spektra, kako bi putnici odabrali putovanje baš po njihovoj mjeri. Brodove za kružna putovanja nazivaju se i plutajućim hotelima, a u budućnosti se vide čak i kao plutajući gradovi ili plutajuće države. Brodovi se smatraju primarnom destinacijom boravka putnika. Najrazvijenije destinacije za kružna putovanja nalaze se u SAD-u i Sredozemlju na kojima se odvija više od 65% kružnih putovanja, a vodeća kruzina kompanija u svijetu s uvjerljivih 51% je i dalje Carnival Corporation. Na svjetskom tržištu kruzina destinacija uspio se pozicionirati i Dubrovnik kao Hrvatska destinacija koja postaje nezaobilazna u kružnim putovanjima. Kružna putovanja ne donose stalne prihode turističkim destinacijama i zemljama, već se može samo korigirati ekonomske stanje zemlje. Kruzina donosi brojne negativne i pozitivne faktore koji utječu na pomorsko gospodarstvo. Negativni faktori koji utječu na pomorsko gospodarstvo su nedovoljni kapaciteti lučke infrastrukture, vremenske prilike, političko stanje zemlje (ratno stanje), visina cijena, ponuda turističke destinacije, a pozitivni faktori su nova radna mjesta, atraktivnost destinacije, mogućnost proširenja lučke infrastrukture. U budućnosti turističke destinacije trebaju biti spremne na promjene i utjecaje koje donose kružna putovanja jer zadovoljavanjem zahtjeva putnika one postaju vodeće destinacije.

LITERATURA

KNJIGE:

1. Blanka Kesić, Alen Jugović, Pomorsko putnički promet, Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2005.
2. Dragica Tomka, Osnove turizma, Fakultet za sport i turizam, Novi Sad, 2006.
3. Mirjana Kovačić, Čedomir Dundović, Planiranje i projektiranje luka nautičkog turizma, Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet u Rijeci, 2012.
4. Vidučić, V., Pašalić, Ž., Munitić, A., Zelenika, R., Šimunić, S., Pomorski turizam-prometne, razvojne i ekološke dileme, Sveučilište u Split, Pomorski fakultet u Splitu, Split, 2007.

ČLANCI:

5. Prof.dr.sc. Daniela Gračan, doc.dr.sc. Zrinka Zadel, Kvantitativna i kvalitativna analiza kruzing turizma Republike Hrvatske, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija, 2013.,
6. Zbornik radova znanstvenog skupa „Susreti na dragom kamenu 2000“., Ivo Žuvela: Pomorsko gospodarstvo i pomorska politika Hrvatske

INTERNET IZVORI:

7. http://hr.wikipedia.org/wiki/Nauti%C4%8Dki_turizam
8. <http://www.portdubrovnik.hr/index.php?act=1&lnk=2&lan=hr>
9. http://pub.unwto.org/WebRoot/Store/Shops/Infoshop/4860/F69B/DDF8/6297/2C04/C0A8/0164/E2F3/110111_cruise_tourism_excerpt.pdf
10. http://hr.wikipedia.org/wiki/Brod_za_krstarenje
11. http://www.cruising.org/news/press_releases/2014/01/state-cruise-industry-2014-global-growth-passenger-numbers-and-product-o

12. <http://www.f-cca.com/downloads/2014-Cruise-Industry-Overview-and-Statistics.pdf>
13. http://www.ashcroftandassociates.com/downloads/ECC_2011_2012_Report.pdf
14. http://www.cliaeuropa.eu/images/downloads/reports/CLIA_2014.pdf
15. <http://portsplit.com/arhiva-dolazaka-2012>
16. http://www.port-authority-zadar.hr/i_hr.html
17. http://www.cruiseexperts.org/media/756615/clia_economic_contribution_report_-_16th_june_2014.pdf
18. <http://economics-files.pomona.edu/jlikens/SeniorSeminars/Likens2012/reports/Carnival.pdf>
19. http://www.kenthovindblog.com/?attachment_id=779
20. <http://www.lonelyplanet.com/maps/north-america/usa/alaska/>
21. http://www.slipaway.net/Log%20Pages/log_2008_09-10.htm
22. <http://www.livingstone.cz/prakticke-informace/informace-o-zemich/amerika/mexiko/>
23. <http://www.infoplease.com/atlas/state/hawaii.html>
24. <http://www.europeancruiseCouncil.com/content/ECC%20Report%202011%202012.pdf>
25. http://www.cruiseexperts.org/media/756615/clia_economic_contribution_report_-_16th_june_2014.pdf
26. <http://kids.britannica.com/comptons/art-54969/Mediterranean-Sea>
27. http://www.msckrstarenja.com/hr_hr/Kalendar-Krstarenja/Detalji-Krstarenja-MSK-Poesia-Rates.aspx?cruise_id=PO20120729CPHCPH&ship_code
28. http://www.cruiseexperts.org/media/756615/clia_economic_contribution_report_-_16th_june_2014.pdf
29. http://www.iztg.hr/UserFiles/Pdf/Tomas/2006_TOMAS_BRODSKA_KRUZNA_PUT_HR.pdf
30. <http://www.futuristspeaker.com/2011/01/the-future-of-the-cruise-industry/>
31. <http://www.mint.hr/UserDocsImages/SAZETAK-Studija-kruzing.pdf>
32. <http://hrcak.srce.hr/75461?lang=en>
33. http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=80129

OSTALI IZVORI:

34. Anja Škrba, Američko tržište kruzing putovanja na usporednim primjerima Royal Carribbean International i Disney Cruise Line, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2012.
35. Mr.sc. Ivica Benić, Analiza najpoznatijih kruzing destinacija u svijetu, Dubrovnik, 2009., hrcak.srce.hr/file/74929
36. mr.sc. Ivica Benić, Utjecaj pomorskih krstarenja na turističku destinaciju, Dubrovnik, 2011.,
37. Izvor: G.P.Wild Limited (2006), Methodology for MedCruise Port Evaluation & Mediterranean Market Report (2006),

POPIS SLIKA

Slika 1: Tržište kruzing putovanja, Karibi	12
Slika 2: Tržište kruzing putovanja, Aljaska	14
Slika 3: Tržište kruzing putovanja, Sjeveroistočna Amerika	15
Slika 4: Tržište kruzing putovanja, Mexico	16
Slika 5: Tržište kruzing putovanja, Hawaii	16
Slika 6: Tržište kruzing putovanja, Zapadno Sredozemlje.....	24
Slika 7: Tržište kruzing putovanja, Sjeverna Europa	26
Slika 8: Faze obnove i proširenja luke Dubrovnik	30
Slika 9. Budući vanjski vezovi za prihvat brodova na kružnim putovanjima	33
Slika 10: Budući putnički terminal Gaženica	34
Slika 11: Buduće kruzing destinacije u Hrvatskoj za velike, srednje i male brodove.....	47
Slika 12: Residensea.....	54
Slika 13: Plutajući gradovi arhitekta Vincenta Callebauta	54
Slika 14: Plutajući grad arhitekta Vincenta Callebauta	55
Slika 15: Grad u piramidi, Tokyo Bay	55
Slika 16: Plivajući grad Andrása Győrfia.....	56
Slika 17: Brod matica	57
Slika 18: Plutajući kruzing terminal	57
Slika 19: Brod Freedom.....	58
Slika 20: Plutajući hotel u obliku luka	59
Slika 21: Plutajući hotel u obliku luka, podvodni dio	59
Slika 22: MORPHotel.....	60
Slika 23: MORPHotel kao dio grada.....	60

POPIS TABELA

Tabela 1: Glavne kruzing destinacije u svijetu (2014.) prema rasporedu svjetske flote kruzera	8
Tabela 2: Podrijetlo putnika na kružnim putovanjima	9
Tabela 3: Usporedba Sjeverne Amerike i Europe (u milijunima putnika)	17
Tabela 4: Usporedba rasta broja putnika u Sjevernoj Americi i Europi u razdoblju od 10 godina	17
Tabela 5: Podrijetlo eurposkih putnika na krstarenju 2008.-2010.....	18
Tabela 6: Narudžba brodova za razdoblje od 2014. do 2017. godine	19
Tabela 7: Broj putnika u baznim lukama u periodu od 2011. do 2013. godine	21
Tabela 8: Kružna putovanja stranih brodova u Republici Hrvatskoj u 2012. i 2013. godini	27
Tabela 9: Kružna putovanja u Republici Hrvatskoj u 2013. i 2014. godini	28
Tabela 10: Broj putnika na kružnim putovanjima po mjesecima u luci Dubrovnik za 2013. godinu	31
Tabela 11: Broj putnika na kružnim putovanjima po mjesecima u luci Split za 2013. godinu	33
Tabela 12: Usporedba broja putnika u luci Zadar u razdoblju od 2008. do 2013. godine ..	35
Tabela 13: Ukupni ekonomski učinci europskog kruzing sektora po industrijama u 2013. godini	40
Tabela 14: Ukupni ekonomski učinci kruzing sektora po zemljama, 2013.....	42
Tabela 15: Aktivnosti gostiju u destinaciji	44
Tabela 16: Potrošnja gostiju u destinaciji.....	45
Tabela 17: Postojeće i buduće kruzing destinacije u Hrvatskoj	48
Tabela 18: Maksimalni istovremeni prihvati kruzera i putnika u postojećim i budućim kruzing destinacijama u Hrvatskoj	50

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1: Vodeće kruzing kompanije u svijetu u 2011. godini	10
Grafikon 2: Podjela sredozemnog tržišta kruzinga (2006).....	23
Grafikon 3: Udjeli pojedinih nacionalnosti u krstarenju Baltikom (2007).....	25
Grafikon 4: Ulasci stranih brodova u Republici Hrvatskoj prema županijama u 2013. godini	28

POPIS SHEMA

Shema 1: Utjecaj kruzing turizma na gospodarstvo destinacije	38
Shema 2: Razvoj gospodarstva prilikom ulaska broda u luku.....	43
Shema 3: Kriteriji za izbor kruzing destinacije	49